

**EGRI SZALAPARTI
EGYSÉGES GYÓGYPEDAGÓGIAI MÓDSZERTANI INTÉZMÉNY,
ÓVODA, ÁLTALÁNOS ISKOLA,
SZAKISKOLA, KÉSZSÉGFEJLESZTŐ ISKOLA, FEJLESZTŐ
NEVELÉS-OKTATÁST VÉGZŐ ISKOLA
ÉS KOLLÉGIUM**

**Pedagógiai Program
Gyógypedagógiai Óvoda
2024.**

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezető	4
2. Óvoda nevelési koncepciója.....	54
2.1. Az óvodai nevelés célja, feladata.....	5
2.2. A fejlesztés legfontosabb területei	5
3. Fejlesztési célok	7
4. Tartalom	10
4.1. Foglalkozási formák a gyógypedagógiai óvodában	10
4.2. Kiegészítő fejlesztések.....	11
4.3. A foglalkozások heti rendszeressége	11
4.4. Szokások kialakítása	12
4.4.1 Szokások kialakításának területei	14
4.5. Képességfejlesztés a célzott foglalkozásokon.....	19
4.5.1. Útban az önállóság felé.....	19
4.5.2. Mozgásfejlesztés foglalkozás.....	23
4.5.3. Anyanyelv	29
4.5.4. Játékra nevelés	377
4.5.5. Vizuomotoros fejlesztés.....	433
4.5.6. Egyéni fejlesztés	48
4.5.7. Zenei nevelés alapjai.....	48
4.5.8. Kiegészítő speciális terápiák, módszerek.....	544
4.5.9. Tehetséggondozás	57
5. Szervezeti és időkeretek.....	59
6. Sajátos feladatok a gyermekvédelemben	63
7. Ellenőrzés, értékelés.....	644
7.1. A gyermek fejlődését követő rendszer, méréseink	644
7.2. A programellenőrzés és értékelés rendszere	655
7.3 Gyermekek értékelése.....	655
8. Óvoda-iskola átmenet	75
9. Óvodai program autizmus spektrum zavarral élő gyermeket nevelő óvodák számára.....	76
10. Személyi ellátottság.....	94
11. Pedagógiai program végrehajtásához szükséges nevelő-oktató munkát segítő eszközök, felszerelések jegyzéke	9595

M o t t ó :

"Önmagában véve senki sem szép, vagy rút, jó vagy rossz, jelentős vagy tompa szellem, hiszen az ember értéke mindig attól függ, hisznek vagy kételkednek benne."

Robert Musil (Tulajdonság nélküli ember)

1. Bevezető

Jelen program készült az Óvodai nevelés országos alapprogramja (363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet), a Kormány 137/2018. (VII.25.) Korm. rendelete az Óvodai nevelés országos alapprogramjának módosításáról, valamint a Sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésének irányelve figyelembevételével, a Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző

Főiskola gyakorló óvodája ADD A KEZED! című óvodai programjának adaptálásával.

Az autista gyermekek óvodai programja pedig az intézmény „Adaptált program és helyi tanterv autizmus spektrum zavarral élő gyermekeket, tanulókat nevelő-oktató óvoda és általános iskola számára” dokumentumunkból lett átemelve.

Óvodánk az intézmény külön egységeként működik a főigazgató és az intézményegység vezető vezetésével.

Az Óvodai Pedagógiai Programunk szorosan kapcsolódik az intézmény Pedagógiai Programjához. Ezért a következő fejezetek, témakörök az intézményi Nevelési Programban is olvashatók: gyermekkép, nevelésfilozófiánk, nevelőmunkánk alappillérei, módszereink, értékrendünk. Ezen kívül részletesen foglalkozik az egészséges életmód kialakításával, érzelmi, erkölcsi, közösségi neveléssel.

A programot adaptálta:

Varróné Borzsák Anna – szakvizsgázott gyógypedagógus, óvónő

Felvétel az óvodába: A gyermekek a Megyei Szakértői Bizottság javaslata alapján nyernek felvételt. Ebben az értelemben a gyógypedagógiai óvoda "bemenet-szabályozott".

2. Óvoda nevelési koncepciója

2.1. Az óvodai nevelés célja, feladata:

Az óvodai nevelés feladata az óvodáskorú gyermek testi és lelki szükségleteinek kielégítése. Ezen belül: – az egészséges életmód alakítása, – az érzelmi, az erkölcsi és az értékorientált közösségi nevelés, – az anyanyelvi, értelmi fejlesztés és nevelés megvalósítása.

Az óvoda célja:

Egy olyan feltételrendszer biztosítása, amely figyelembe veszi a tünetek változatosságát, az egyéni teherbíró képességet, a sajátos nevelési szükségleteket, a harmonikus személyiségfejlesztést. Feladata a testi, szociális, értelmi érettség kialakítása, az iskolai potenciális tanulási zavarok megelőzése. Az óvodai egész napos tevékenység ezt a különleges gondozási igényt szolgálja kiscsoportos vagy egyéni formában, specifikus módszerek, terápiák, technikák szakszerű megválasztásával és alkalmazásával.

A speciális nevelési szükségletekhez, életkori, érési sajátosságokhoz igazodó támasznyújtás és az érzelmi biztonság nyújtásán túl törekszik:

- az interperszonális kapcsolatok, az énkép kialakítására, az önismeret fejlesztésére, normák kialakítására;
- speciális módszerek, terápiák alkalmazására, ezekkel segítve az egyre pontosabb észlelést, a figyelem összpontosítását, a gondolkodást, az emlékezetet. A verbális és nonverbális kommunikáció kialakulásának elősegítésére;
- tanulási képességeket meghatározó struktúrák fejlesztésénél a mozgásra alapozni;
- differenciálni, a szükségletekhez igazodó segítségnyújtással szolgálni a képességfejlesztést, a hiányosan működő vagy kevésbé sérült képességek korrekciójára valamennyi területen;
- az alkalmazkodó képesség, az akaraterő, az önállóságra törekvés erősítésére, fejlesztésére.

2. 2. A fejlesztés legfontosabb területei:

- a szocializáció elindítása, elősegítése;
- a nagymozgások kialakítása, korrigálása;
- az egyensúlyérzék fejlesztése;
- a manuális készség fejlesztése;
- a beszédszervek ügyesítése, a beszéd indítása;
- a játéktevékenység fejlesztése;
- a speciális zenei nevelés alapjainak lerakása.
- kognitív képességek fejlesztése
- önkiszolgálás, egészségvédelem, betegségmegelőzés
- igényesség kialakítása önmaguk és közvetlen környezetük iránt
- észlelés és érzékelésfejlesztés

- szokásrendszerek kialakítása: pozitív érzelmi kötődés az új szokáshoz, a kialakítandó szokások legyenek összhangban a gyermek testi-lelki-szellemi fejlettségével, kiszámítható módon, sok ismétléssel

A sajátos nevelési igényű kisgyermek iránti elvárást fogyatékoságának jellege, súlyosságának mértéke határozza meg. Terhelhetőségét biológiai állapota, társuló fogyatékosága befolyásolja.

Cél:

- A nevelés hatására a sérülés arányaiban igyekszünk kialakítani az alkalmazkodó képességet, az akaraterőt, az önállóságot, az együttműködést. Egész napos ellátást, fejlesztést biztosítunk csoportos, kiscsoportos és egyéni formában.
- A tanköteles kort megelőző évben intenzív iskola előkészítés folyik.
- A képességfejlesztésben az értelmi fejlesztésre, a kooperációs készség, a verbális és nonverbális kommunikáció fejlesztése, az aktív szókincs bővítése, a mozgás fejlesztése, az alapvető önkiszolgálási szokások kialakítása, a kognitív funkciók fejlesztésére törekszünk.

3. Fejlesztési célok

A sajátos nevelési igényű, értelmileg és tanulásban akadályozott, autista óvodáskorú gyermekek az óvodába lépéskor igen heterogén képet mutatnak. Az eltérések az életkorban, fejlettségi szintben, a fogyatékoság típusában, a gyermek előzetes életében, családi vagy előző intézményes nevelésében gyökereznek.

Közös vonásuk azonban, hogy fejlődésük lelassult, s a mennyiségi eltérésen túl minőségi eltérés tapasztalható. Az alacsony pszichés aktivációs szint miatt minden területen nehezebben induló, lassabb fejlődést mutatnak. Gyakran motiváció szegények.

Míg a problémamentesen fejlődő gyermek egyenletes tempóban nagyobb lépcsőfokokon át jut el a célig, addig az értelmi fogyatékos, autista gyermek sok kisebb, alacsonyabb lépcsőfok megmászásával, kis lépésekkel, sok-sok gyakorlás után közelíti meg a célt, saját lehetőségeinek csúcsát.

Szorosan együttműködve a családdal célzottan igyekszik a pedagógus kihasználni azokat az időpontokat, amikor bizonyos funkciók érése "szenzibilis fázisban" van. Az optimális fejlesztés a transzferhatás következtében az egész személyiségre hat, a gyermek pszichomotoros fejlesztését szolgálja. Így nem egymástól elkülönült funkció tréning zajlik, hanem egyidejűleg több funkció fejlődését segíti a komplex környezet. A szociális tanulás támogatása közben figyelembe veszi a program a különböző funkciók egymásra épülését, hogy sikerélményt biztosítson a gyermekeknek, s hogy a tanítási technikák könnyen érthetőek, elsajátíthatóak legyenek. A "tanulás" akkor hatékony, ha a gyermek érzi a biztonságot, ha tudja, hogy a környezete őt elfogadja, megérti.

Három "alapelv"-nek kell érvényesülni: "Ölelj át!", "Tegyél le!", "Hagyjál békén!". Ez jelenti egyrészt az életkor specifikus, illetve fejlettség szerinti önállósulási folyamatok állomásait, másrészt azt, hogy a sérült gyermek is elsősorban gyermek, akinek szüksége van a szeretetre, elfogadásra, de a túlzott óvó-védő, túlgondozó szeretet gátja lehet az önállósulásnak.

Így meg kell tanulni elengedni, "letenni" a gyereket, örülni az első önálló kísérleteknek, s ezt elő kell segíteni, illetve szükségleteit oly módon figyelembe venni, hogy a napirendben legyenek a pihenést, a nyugalmat biztosító idők, fázisok, ahol azt csinál, amit akar - természetesen a felnőtt felügyelete mellett.

Miután a spontán tanulás is sérült, gyakran hiányzik a természetes kíváncsiság belőlük, tudatosan kell kiépíteni a tanulási helyzeteket.

Meg kell tanulniuk az összes érzékszerv bevonásával a helyes érzékelést, észlelést, mint a magasabb mentális folyamatok kialakulásának első lépcsőfokát. Az észleléssel igen szoros kapcsolatban van a megismerés folyamatában az emlékezet és figyelem, hisz csak azt tudják felidézni, amire emlékeznek, az emlékezet pedig függ a figyelemtől.

A nagy mozgásigényre, a tevékenység érzelem vezéreltségére, a viszonylag jó utánzóképeszségre, a felnőtt központúságra támaszkodva lehet eredményt elérni. A gyermeki személyiség fejlődése szempontjából a legfontosabb tevékenységformára, a játékra épülhet a pedagógiai munka, bármilyen képesség-fejlesztés legyen a mozgás, pszichomotoros vagy nyelvi kommunikációs fejlesztés.

A játék nincs ellentétben a tanulással. Játék közben a gyermek tanul: tanul szociális szerepet, érzelmeket, motívumokat, beállítódást, tanulja a környezet személyi és tárgyi világának elsajátítását.

Az óvodai élet tudatos szervezésével, a mindennapos szakszerű csoportos és egyéni képességfejlesztő munkával, az érzelmi biztonság megteremtésével, a gyermekek tevékenység-szükségletének kielégítésével, a sokoldalú tapasztalatszerzést, a szociális tanulás feltételeit biztosítva kell elérni, hogy az óvodások:

- érezzék magukat biztonságban a szeretetteljes légkörű közösségben; □ testi, szociális, értelmi képességeik egyaránt fejlődjenek;
- tudjanak utánózni;
- tudjanak egymás mellett tevékenykedni, a felnőtt irányítását elfogadni;
- használják adekvátan a játékeszközöket, játékban legyenek kitartóak, vigyázzanak játékukra, ismerjék azok helyét;
- értsék az egyszerű - alkalmanként gesztussal kísért - verbális utasításokat, azokat hajtsák végre.
- fejlettségi szintjüknek megfelelően tudjanak kommunikálni;
- kíváncsiságukat, kérésüket, szükségleteiket tudják közölni; használjanak nonverbális jelzéseket is.
- sokrétű tapasztalatokat szerezzenek közvetlen környezetükről, tudjanak abban tájékozódni. Ismerjék meg a környezet tárgyait, azok tulajdonságait.

- tudjanak rövid ideig feladathelyzetben maradni, figyelmüket egy adott tevékenységre irányítani.
- alakuljon ki önállóságuk az elemi tisztálkodás, öltözés-vetkőzés, étkezés, WC használat terén. Ha kell, fogadjanak el és kérjenek segítséget.
- mozgásuk legyen viszonylag összerendezett, harmonikus; igényeljék a rendszeres mozgást, tevékenyen vegyenek részt mozgásos játékokban.
- tudjanak különböző anyagokkal ügyesen manipulálni, alakuljon ki az ábrázolás igénye bennük.
- szívesen hallgassanak rövid mesét, verset. Tudjanak életkoruknak, fejlettségi szintjüknek megfelelő dalokat, verseket, mondókákat.
- ismerjék az alapvető viselkedési szokásokat, tudjanak köszönni, kérni, kívánni stb. Tudjanak elemi szabályokhoz alkalmazkodni, elemi munkát végezni.
- Képességüktől függően tudjanak a tágabb környezetükben is tájékozódni.(Otthon - óvoda, stb.)

4. Tartalom

A tanulás folyamatában elméleti, gyakorlati ismeretek, jártasságok, készségek elsajátítását, képességek kialakulását, viszonyulások, érzelmi akarati tulajdonságok fejlődését, magatartás tanulását segíti a pedagógus. A verbális, mozgásos és szociális tanulás eredményeként alakulnak a gyermek érzelmei, a cselekvés módja, a szociális magatartás, különböző tulajdonságai és képességei. A projektpedagógia egyes elemeinek bevezetése az óvodai tanulási folyamatba jó módszernek bizonyult az értelmileg akadályozott gyermekek fejlesztésére. Miután a pedagógiai projekt leggyakrabban egy téma köré szerveződik, adta magát, hogy az anyanyelvi (beszédfejlesztés és környezetismeret) foglalkozás témakörei köré csoportosítsuk az összes többi foglalkozási forma anyagát. Így több irányból megközelítve, egymást kiegészítve, az ismeretszerzés jóval hatékonyabb. A megismerés fő forrása a gyerek tapasztalata, érdeklődése, tevékenysége.

4.1 Foglalkozási formák a gyógypedagógiai óvodában

Önkiszolgálásra nevelés:

Feladatai: a tisztálkodás, öltöztetés-vetkőzés, étkezés, egyszerű munkavégzés, szobatisztaságra nevelés terén minél nagyobb önállóságra nevelni az óvodás gyermeket.

Mozgásfejlesztés:

Az alapmozgások kialakítása, korrigálása, a koordinációs zavarok, a mozgásos ügyetlenség csökkentése, a testi-lelki harmónia, a jó pszichomotoros állapot elősegítése. Utánozó készség fejlesztése.

Anyanyelvi nevelés:

Kettős feladata: a beszédértés fejlesztése, az aktív beszéd indítása és fejlesztése, illetve speciális megközelítési móddal, augmentatív és alternatív kommunikáció eszközeivel, kis lépésekkel, minden érzékszerv egyidejű bevonásával a szűkebb környezet megismertetése. Egyszerű mesék, versek, mondókák megtanítása.

Vizuomotoros készség fejlesztése:

A vizuális és taktilis érzékelés és észlelés, a testséma fejlesztése a szem-kéz koordináció, alakállandóság, alak-háttér felismerő képesség fejlesztése, a téri tájékozódás fejlesztése, a helyes ceruzafogás megtanítása, az ábrázoló kedv felkeltése, technikák, eszközök megismertetése.

Játékra nevelés:

Az adekvát játékhasználat elsajátíttatása, a gyakorló, konstruáló és elemi szerepjátékok megismertetése. Az egymás melletti és együttes játék megvalósítása énekes-verses népi játékok játszása.

Egyéni fejlesztés:

Ez a Gyógypedagógiai óvodában a habilitációs-rehabilitációs órakeret terhére történik, egyéni megsegítés formában. Az adott gyermek fejlettségi szintjének megfelelő komplex képességfejlesztés. A lassabban haladó és a csoport átlagánál jobb képességű gyermek egyénre szabott terápiáját, és a tehetséggondozást is jelenti.

Zenei nevelés alapjai:

Egyszerű ritmusú versek, mondókák segítségével a ritmus, a zenei hallás fejlesztése. Egyszerű hangszerek használata. (Dob, cintányér, triangulum, xilofon, metalofon, stb.)

4. 2. Kiegészítő fejlesztések

- Mozgásfejlesztés Kulcsár Mihályné módszerével (KMT)
- Speciális zenei fejlesztés
- Meseterápia
- Alapozó terápiás fejlesztés

4.3. A foglalkozások heti rendszeressége

A foglalkozás neve	Heti előfordulás	A foglalkozás formája
Anyanyelv	5	csoportos, egyéni
Mozgásfejlesztés	5	csoportos
Önkiszolgálás	2 (év elején 5)	egyéni, mikrocsoportos
Vizuomotoros fejlesztés	3	mikrocsoportos vagy egyéni
Játékra nevelés	2 - 3	csoportos, mikrocsoportos vagy egyéni

Egyéni fejlesztés (Habilitáció-rehabilitáció)	4	egyéni
Zenei nevelés alapjai	2	mikrocsoportos

4.4. Szokások kialakítása

Minden ember életében a rítusok, szokások jelen vannak. Lényegesen befolyásolják a személyiségfejlődést. Gazdaságossá teszik a cselekvést, tudatmentesítő szereppel is bírnak.

A szokásos cselekményeknél nincs szükség akarati erőfeszítésre, erős figyelem koncentrációra. Jól begyakorolt sztereotípiákat kell kialakítani úgy, hogy a már kialakult jó szokásokat megerősítik - illetve a helyes szokásokat alakítják ki, - a rossz beidegződéseket korrigálják.

A szokás valamilyen művelet többszöri ismétlésének eredménye egy adott helyzetben. Ennek kialakulásához meghatározott számú gyakorlásra, ismétlésre van szükség, hogy a cselekvés vagy viselkedésforma szokássá váljon.

A gyermek sérülésének, életkorának megfelelő élethelyzeteket kell teremteni, a kialakult feltételes reflexeket meg kell erősíteni.

Szükséges, hogy a már kialakult szokásokat mindig, minden körülmények között azonos módon várják el a gyermektől. A szokások keletkezésekor a tudatosságnak, a szükségesség belátásának a cselekvés akarásának is lényeges szerepe van, megkönnyíti, meggyorsítja a szokásfejlődés folyamatát.

A speciális nevelési igényű óvoda még nem látja be helyes vagy helytelen viselkedésének következményét, itt az utánzásnak, modellkövetésnek van nagy jelentősége. A cselekvés hasznosságát kell hangsúlyozni elsősorban. A helyes viselkedést kell megerősíteni. A következetes elvárás mellett szükséges az állandó ellenőrzés. Figyelni kell a fokozatosságra, egymásutániségra, fontossági sorrendre. Igyekeznek kiküszöbölni azokat a cselekvési alkalmakat, amelyből a rossz szokások származhatnak.

A szokások kialakításának alapvető feltétele tehát a pozitív példa. A preferált személy viselkedése utánzásra készíti a gyermeket. Ezért csak olyan szabályokat állítson fel a pedagógus - a gyermek számára érthetően, - amely betartása nem jelent túl nagy feladatot. A meggyőzés a gyermek szenzoros problémái, értelmi állapota miatt csak óvatosan alkalmazható.

A jól megválasztott napirend, a határozott, de szeretetteljes követelés, az értelmes rend segíti a szokások kialakítását.

A nevelés során egyre nagyobb szerepet kap az önállóságra nevelés, amely azonban soha nem nélkülözheti az ellenőrzést, az ehhez kapcsolódó jutalmazást, és a pozitív megerősítést.

A gyermekek a pedagógusban, illetve a velük kapcsolatban, levő felnőttekben érzelmi támaszt keresnek. Szavaikat, azok tartalmát, egész magatartásukat, annak minden összetevőjét úgy kell szabályozni, hogy érzelmeken alapuló, bensőséges személyes kapcsolat alakulhasson ki.

Az óvodások többsége családban él. Legtöbben meleg, szeretetteljes milióból érkeznek, de a családok nevelés attitűdjét gyakran meghatározza a túlzott féltés. Többségüket teljesen kiszolgálják, etetik, pelenkázzák, ölben cipelik. Többnyire autón utaznak - a nagy távolságok ezt indokolják - nem ismerik a tömegközlekedési eszközöket, néhány lépés után elfáradnak, rövid ideig tudnak csak sétálni. Egyedül nem tudják elfoglalni magukat. Már a 3 - 4-éves sajátos nevelési igényű gyermek is képes "manipulálni" környezetét, ha a család ezt hagyja.

Mindezek figyelembevételével kell a gyermek helyes szokásrendszerét kiépíteni, hatva a családra, azonos követelményeket állítva.

A szoktatási/befogadási idő (8 hét) arra szolgál, hogy fokozatos legyen az átmenet, de feltétlenül örömszerző a gyermek számára. A családban addig csak felnőttek között élő a vele való permanens anyai foglalkozást igénylő gyermek fokozatosan szokja meg az új miliót.

Fontos, hogy ne változtassanak meg radikálisan mindent a gyermek életében. Türelmes, de határozott követeléssel, speciális tréningekkel (pl. játék elrakás, csap kinyitása stb.) érik el, hogy szívesen alkalmazkodjon az elvárásokhoz minden gyermek.

4.4.1. A szokások kialakításának területei

A. Az egészséges életmódra nevelés

Az óvodai élet során törekedni kell arra, hogy a gyermekek egészségük későbbi igényeik megalapozása érdekében kapják meg szükségleteiknek megfelelő gondozást, s egyre inkább legyen számukra természetes igény az egészséges életmód.

Az egészséges életmódra nevelés, az egészséges életvitel igényének alakítása, a gyermek testi fejlődésének elősegítése ebben az életkorban kiemelt jelentőségű. Ezen belül az óvodai nevelés feladata: – a gyermek gondozása, testi szükségleteinek, mozgásigényének kielégítése; – a harmonikus, összerendezett mozgás fejlődésének elősegítése; – a gyermeki testi képességek fejlődésének segítése; – a gyermek egészségének védelme, edzése, óvása, megőrzése; – az egészséges életmód, a testápolás, a tisztálkodás, az étkezés, különösen a magas cukortartalmú ételek és italok, a magas só- és telítetlenzsír-tartalmú ételek fogyasztásának csökkentése, a zöldségek és gyümölcsök, illetve tejtermékek fogyasztásának ösztönzése, az öltözködés, a pihenés, a betegségmegelőzés és az egészségmegőrzés szokásainak alakítása; – a gyermek fejlődéséhez és fejlesztéséhez szükséges egészséges és biztonságos környezet biztosítása; – a környezet védelméhez és megóvásához kapcsolódó szokások alakítása, a környezettudatos magatartás megalapozása.

Ezek megvalósulási területei:

Testápolás

Célja: a tisztaság igényének felkeltése, a fokozatos önállóság: tudják a ruhájuk ujját feltűrni, tudják a csapot kinyitni, elzárni, saját törölközőt felismerni, kis segítséggel kezet törölni Szappant helyesen tudják használni.

WC-használat után, étkezés előtt kezet mosni, tűrni a fésülést.

Kérjenek zsebkendőt, tudjanak orrot fűjni. Üljenek helyes testtartással.

Étkezés

Esztétikus környezetben fokozatosan alakulnak az étkezési szokások az etetéstől az önálló kanalazáson át, megtanulják a villa használatát, a szalvéta használatát, a pohárból ivást, a rágást.

Ügyesebb gyermekek segítenek teríteni, az asztalt leszedni, letörölni, szemetet kivinni, kancsóból tölteni stb.

Fontos az étkezésnél a helyes mérték, a tempó megtanulása is.

Ne nyúljanak más tányérjába, evőeszközához. Étkezés előtt kívánjanak jó étvágyat.

Tudják megköszönni az ételt.

Törekedünk arra, hogy az egészséges táplálkozás és szokások kialakítása érdekében a gyerekek minden délelőtt gyümölcsöt kapjanak, ami javítja étvágyukat, és segíti a rágás kialakulását.

Fontos feladatunk a korszerű, egészséges táplálkozás megismertetése a szülőkkel.

Öltözés-vetkőzés

A célszerű, könnyen le-felvehető kényelmes ruhadarabok segítik az önállóságra nevelést.

Fontos, hogy igényelje a gyermek a tiszta, ápolt külsőt, a rendet. A fokozatosság elvét betartva tanulja meg az egyes ruhadarabok levételét, majd kis segítséggel az öltözködés fázisait, a saját ruhadarabok felismerését.

WC használat, szobatisztaságra nevelés

A pelenka nélkül rendszeres ültetés mellett nappal "száraz maradjon" állapottól el kell jutni az után jelzés, majd szükséglet jelzéséig. A bilitől a WC használatig, a WC- papír használatban segítséget igényelnek többnyire az óvodások.

Testedzés

A teremben vagy szabad levegőn való tornázás, kirándulás, a rendszeres testmozgás, legyen igénye minden gyermeknek.

Pihenés

A pihenés fontos szerepet kap az óvoda gyermek napirendjében. A pihenés alatt a csend és nyugalom biztosítása a napközis nevelő, óvónő kiemelt feladata. Pihenés előtt a csoportszoba kiszellőztetése. Az elalvás előtti mese- és zenehallgatás megnyugtatja a gyermekek idegrendszerét, oldja az esetleges feszültségeket.

B. A közösségi élet szokásainak megalapozása. Az érzelmi, az erkölcsi és az értékorientált közösségi nevelés.

Az óvodáskorú gyermek egyik jellemző sajátossága a magatartásának érzelmi vezéreltsége. Elengedhetetlen, hogy a gyermeket az óvodában érzelmi biztonság, állandó értékrend, derűs, kiegyensúlyozott, szeretetteljes légkör vegye körül. Mindezt szükséges, hogy a gyermeket már az óvodába lépéskor kedvező érzelmi hatások érhék. Az óvoda alkalmazottai és a gyermek, a gyermekek, valamint az óvodai alkalmazottak közötti kapcsolatot pozitív attitűd, érzelmi töltés jellemezze. Az

óvoda egyszerre segítse a gyermek erkölcsi, szociális érzékenységének fejlődését, éntudatának alakulását, és engedjen teret önkifejező törekvéseinek, nevelje a gyermeket annak elfogadására, megértésére, hogy az emberek különböznek egymástól. A szocializáció szempontjából meghatározó a közös élményeken alapuló tevékenységek gyakorlása, a gyermek erkölcsi tulajdonságainak (mint például: az együttérzés, a segítőkészség, az önzetlenség, a figyelmesség) és akaratának (ezen belül: önállóságának, önfegyelmének, kitartásának, feladattudatának, szabálytudatának), szokás és normarendszerének megalapozása. Az óvoda a gyermek nyitottságára épít, és ahhoz segíti a gyermeket, hogy megismerje szűkebb és tágabb környezetét, amely a nemzeti identitástudat, a keresztény kulturális értékek, a hazaszeretet, a szülőföldre és családra való kötődés alapja, hogy rá tudjon csodálkozni a természetben, az emberi környezetben megmutatkozó jóra és szépre, mindazok megbecsülésére. A gyermeki magatartás alakulása szempontjából az óvodapedagógus, gyógypedagógus az óvoda valamennyi alkalmazottjának kommunikációja, bánásmódja és viselkedése modellértékű szerepet tölt be.

A bölcsődéből érkező gyermek óvodai beilleszkedése viszonylag könnyebb, mint a családból érkező gyermekeké. Ők először kerülnek olyan helyzetbe, amikor a vágy a cselekvés, szándék és végrehajtás közé akadályok ékelődnek. Nehezíti a helyzetet, hogy a kommunikáció hiányában nem tudják kívánságaikat, szükségleteiket jelezni, kódjai nem egyértelműek az új környezet számára. A szülő és pedagógus türelmes kivárása, egyszerű gesztussal megerősített beszéde segíthet az első időben. Ha a gyermek tapasztalja, hogy nem örökre szakították ki a megszokott környezetből, és számára élményhordozó az első óvodai nap, könnyebben beilleszkedik. Megtanul alkalmazkodni, vágyait késleltetni, a szituáció ismétlődésével lassan tájékozódni az új helyzetben, megtanulja "elviselni" társait, majd fokozatosan közelít a számára szimpatikusabbak felé, mindig érezve, hogy a szeretett, biztonságot adó felnőtt közelében van.

A napirend, a foglalkozások változatos ismétlődése, a pihenés, szabad játék számtalan lehetőséget ad az egymásra figyelésre, az együttes örömszerzésre, a másság elfogadásának segítésére.

Megtanulják az elemi illemszabályokat, pl. köszönés, lábtörlés, kopogás, a csendes- és hangos helyzetek váltakozását.

Az óvodai élet alkalmat nyújt a közlekedési eszközökön való utazásra, az egyre nagyobb séták megtevésére, közös vásárlásra, lépcsőzésre stb. Mindezek számtalan lehetőséget nyújtanak a szociális tanulásra, a derűs légkör, a jó munkaszervezés, sok-sok együttes élmény alapján.

Beszoktatás

Óvodánkban speciális helyzetet teremt az a tény, hogy a gyermekek különböző közösségekből, életkörülményekből, akár speciális intézményekből kerülnek csoportjainkba. Fokozottan törekszünk az érzelmi biztonság, a derűs légkör kialakítására.

A beszoktatás rendje

- A nevelési év/tanév első napján fogadjuk a gyerekeket.

A szülőknek lehetőséget biztosítunk arra, hogy a bent töltött időt a gyermekeknek fokozatosan növeljük az első hetekben, így az új közösséghez való hozzászokás zökkenőmentesebb lehet.

- Informálódunk a gyermek családban betöltött helyéről, szokásairól, a fogytékosság tényének családi elfogadásáról.
- Segítjük, és figyelemmel kísérjük az új baráti kapcsolatok alakulását, a régieket megerősítjük. Biztatjuk a gyermekeket az egymással való kapcsolatteremtésre, amely a kommunikációs problémák miatt nehezített.
- Vegyes életkorú csoportjainkban fontos az egymáshoz való alkalmazkodás, az egymás iránti érdeklődés és segítségnyújtás igényének kialakítása.
- A beszoktatási idő alatt igyekszünk sok csoportos élményt nyújtani, hogy minél előbb kialakuljon a közösség.
- Az intézményen belüli biztonságos eligazodást segítik az ajtókon lévő jelek, ikonok, az öltözőben, mosdóban kihelyezett folyamatábrák, a csoportszobákban a napirendi táblák.
- A beszoktatás feladata a türelmes, szeretetteljes, empátias kapcsolat kialakítása. Az egyéni igények elfogadása, az otthonosság érzetének kialakítása. A családdal való együttműködés a beszoktatás ideje alatt növeli a gyermek biztonságérzetét.
- Esztétikus, biztonságos, ingergazdag, tevékenykedtető léttér kialakítása, a fejlesztés sajátosságaihoz alkalmazkodva.

C. Munka jellegű tevékenységek

A sajátos nevelési igényű óvodások szívesen tevékenykednek, "segítenek". Sajnos a túl féltő környezet gyakran letöri a kezdeti próbálkozásokat. Ha a gyermek érzi munkája fontosságát - bármilyen kicsi is az - szívesen hajt végre egyszerű feladatokat önmaga ellátására, társai javára.

Az egyszerű "add ide!", "hozd ide!", "rakjuk el!" jellegű feladatoktól fokozatosan jutnak el a gyermekek az elemi "naposi" feladatokig.

A felnőttet utánozva egymásnak is szívesen segítenek, - gyakran elvégezve egymás helyett a feladatot, - segítenek az eszközök kikészítésében, elrakásában, terem átrendezésben stb. Fontos, hogy a szülők is igényeljék az otthoni feladatvégzést, s a későbbi önálló életvezetés érdekében bízzák meg őket egyszerű feladatokkal.

D, Hagyományok kialakítása

A hagyományok minden közösség életében nagy jelentőségűek. A készülődés, az ünnepi hangulat, majd a rá való emlékezés, fényképek, filmek nézése sok közös élmény forrása lehet. Erősíti az összetartozást, segíti az egymásra figyelmet, az egymásnak segítséget. Fokozza önmaguk megismerését, önbizalmukat.

A hagyományok egy-egy közösség sajátjai, csak rájuk jellemző apró mozzanatokkal, intimitásokkal bírnak. Hagyomány lehet pl. az alvás előtti rövid mese, a reggeli közös éneklés, névsorolvasás, a közösen megünnepelt születésnapok, névnapok, a játékház egy-egy ünnephez kapcsoltnak.

Az ünnepek is a hagyományépítést szolgálják. A legjelentősebbek: Mikulás, Karácsony, Farsang, Húsvét, Anyák napja, Gyermeknap, Tanévzáró, Ballagás.

Ezek egy része csoportban zajlik, más része a szülők számára is nyilvános. Alkalmat nyújtanak arra, hogy számot adjanak arról mit tanultak a gyermekek, hogy mennyit változott figyelmük, emlékezetük, beszédállapotuk, mennyire váltak magabiztossá, mennyit ügyesedtek. Értik-e, hogy a szülő most néző, s nekik a "színpadon" van a helyük.

Fontos, hogy az ünnepekre való készülődéskor a külsőségek és a tartalom arányban legyenek.

4.5. Képességfejlesztés a célzott foglalkozásokon

4.5.1. Útban az önállóság felé

Önkiszolgálásra nevelés:

Mindennapos tevékenységi forma, nem külön órarendszerű foglalkozás.

Fontos, hogy kellő időt adjunk a gyakorlásra, fokozatosan, kis lépések elvét alkalmazva végezzük a különböző részfeladatokat. **Formája:**

- Egyéni, illetve mikrocsoportos

Ideje:

- Értelmeszerűen a WC használat, tisztálkodás, étkezés, öltözés, teremrendezéssel kapcsolatosan naponta

Célja:

- A gyermek szükségleteinek megfelelő komfortérzés biztosítása, gondozás, gondoskodás
- nagyon apró lépésekkel az önállóság elérésének segítése
- verbális utasítások a beszédértés, a figyelem, az emlékezet, gondolkodás fejlesztése
- a testséma fejlesztés, tájékozódás a saját testen, a testrészek, ruhadarabok viszonyának felismerése
- alapvető higiénés szokások kialakítása
- az ápoltság, tisztaság igényének felkeltése
- helyes viselkedési formák elsajátítása
- a rászorultság, kiszolgáltatottság helyett az "én is tudom" függetlenség érzésének segítése
- a téri tájékozódás elősegítése.

A gyermekek az önállóság terén is különböző fejlettséget mutatnak. Önállóságuknak gátja lehet az esetleges társulói fogyatékoság (pl. mozgáskoordinációs zavar). Ahhoz, hogy e téren eredmények szülessenek, alkalmat és időt kell adni a gyermeknek, s amit már önmaga el tud végezni, azt nem szabad helyette megtenni még akkor sem, ha sürget az idő, s a felnőtt gyorsabban, komfortosabban végezné el a feladatot.

Az a gyermek vagy fiatal felnőtt lesz a társadalom számára elfogadható, azzal lehet elmenni nyaralni, barátokhoz, színházba stb. - aki birtokában van a társadalom által elvárt viselkedési formáknak. Ez az önállóság, helyes viselkedés az elfogadás szempontjából talán fontosabb, mint hogy ismerje a színeket, vagy tud-e számolni.

Az a gyermek, aki korai életszakasztól kellő alkalmat és segítséget kap, hagyják és elismerik próbálkozásait, felnőttként is természetesen tesz azért, hogy önmaga és környezete élete jobb legyen. Az óvodának tehát alapozó szerepe van e téren. Az önállóság bizonyos területei nemcsak a gyermek életkorától függnnek, hanem fiziológiai érettségétől (pl. szobatisztaság), mozgásos ügyességétől (pl. öltözés), s nem utolsó sorban értelmi állapotától.

A túl bonyolult, a gyermek pillanatnyi képességeit meghaladó feladat sikertelenséghez, elbizonytalanodáshoz vezet. Elbátortalanítja a gyermeket. Ezért fontos, hogy a gyermekek apró lépésekben, rövid gesztussal kísért utasítások, illetve utánpótlás alapján tanuljanak.

Étkezési szokásoknál feladat:

- kanalazás megtanítása (merítés, szájhoz vitel, az étel megrágása, nyelés)
- a poharazás: a pohár felemelése kortyolás, nyelés, a pohár letétele
- a szalvéta használata
- a villával való ismerkedés (felszúrás vagy merítés)
- kérés, megköszönés
- ügyesebb gyermekeknél az ételből való szedés
- a rágás megtanítása a helyes tempó elsajátíttatása
- kenyér vagy kifli fogása, leharapás a kenyér és a rajta levő együttes elfogyasztása
- a terítés folyamatának megismerése (pl. szék, tányér, kanál, pohár, szalvéta egymáshoz rendelése). Az étel és a hozzávaló eszközök felismerése
- étkezés utáni teremrendezésben közreműködés.

Tisztálkodás terén:

- a vízcsap kinyitása, elzárása
- szappan használat, utána kézöblítés
a saját törülköző felismerése
- a kéz, arc szárazra törlése segítséggel
- önálló kéz- és arcmosás
- fogmosásnál együttműködés (száraz, majd nedves fogkefe, fogkrémes fogkefe elfogadása, szájöblítés megtanítása) - önálló fogmosás
- "baleset" vagy kirándulás esetén a zuhanyozáskor együttműködés (kéz, láb felemelése stb.)

- a fésülés tűrése, önálló próbálkozás
- igény a tiszta, ápolts külsőre
- étkezés előtti, utáni, bizonyos munkafolyamatok (pl. festés) utáni kézmosás igényének felkeltése
- orrfújás megtanítása, zsebkendő használatának igénye, a piszkos zsebkendő szemétkébe dobása.

Szobatisztaságra nevelés

- rendszeres ültetés mellett a szükséglet megfigyelése
- a jelzés megtanítása (utánjelzés majd mutató, hangadás stb.)
- WC, vagy bili és a szükséglet elvégzése közti kapcsolat felismertetése
- kérdésre jelezze szükségletét, önmagától jelzi szükségletét, képes visszatartani addig, míg a WC-re ér
- a biliről a gyermek WC-re szoktatása
- fiúk állva pisiltetésének megtanítása
- WC papír használata segítségével
- "baleset" jelzése
- a WC használatához szükséges ruhadarabok le-, felhúzása
- WC használat utáni kézmosás megtanítása
- ajtó nyitás-cukás megtanítása.

Öltözés, vetkőzés

- együttműködés az öltözéskor, vetközéskor
- sapka, sál levétele
zipzár lehúzása
- egyszerű ruhadarabok levétele (cipő, zokni, nadrág stb.)
- vetközéskor kis segítségnyújtás (kigombolás, kikötés, cipőfűző meglazítása stb.)
- egyszerű ruhadarabok felvétele, pl. sapka, bugyi stb.
- kis segítséggel öltözés (ruha elejének megmutatása, jobb-bal oldalnál segítség, befűzés, gombolás stb.)
- bizonyos ruhadarabok teljesen önálló felvétele

Önálló munkafeladatok

- saját hely felismerése (öltözőben, étkezésnél, alvásnál, stb.)
- székek helyre rakása
- játékok közös elrakása
- szőnyeg feltekerése (pl. mozgásfoglalkozáshoz)
- közös teremrendezés
- eszközök bevitele, kiosztása
- egyszerű üzenet közvetítése iskolán belül
- társak segítése
- asztal letörlése
- szemét összeszedése
- saját ruhadarabok, eszközök
- székek felrakása felismerése, elrakása □ közös ágyazás, ágynemű, ágyak elrakása
- lépcsőn járás.

Értelemszerűen minden fejlesztést az adott gyermek fejlettségi szintjéhez mérnek, s arra építenek, amit már tud.

Fontos, hogy az ügyetlen próbálkozást is értékeljék, jutalmazzák. Szociális megerősítés, de gyakran maga a feladat elvégzése is jutalomértékű a gyermek számára.

4.5.2. Mozgásfejlesztés foglalkozás

Ez a foglalkozás a nagymozgások kialakítását, begyakorlását, korrigálását szolgáló foglalkozási forma.

Formája

csoportos vagy egyéni **Ideje**

- naponta

Időtartama

- 20 - 30 perc

Célja

- a motoros tanulás elősegítése;
- az alapmozgások kialakítása, korrigálása, az értelmes, célirányos mozgás kialakítása;
- a biztos egyensúly kialakítása;
- ügyesség, állóképesség, erő fejlesztése;
- a teljesítőképesség növelése;
- a mozgásos gátlás oldása;
- az utánzókézség fejlesztése;
- a testséma fejlesztése;
- a légzéstechnika javítása;
- a ritmusérzék fejlesztése;
- a szervezet sokoldalú, harmonikus, arányos fejlődésének biztosítása, az egészség megőrzése;
- a figyelem, emlékezet, beszéd, mozgás összekapcsolása;
- a szenzomotoros ismeretszerzés lehetőségeinek javítása;
- a mozgáskoordináció fejlesztése;
- a téri tájékozódás fejlesztése.

A mozgás fejlődése az érés és tanulás egységében valósul meg. Mozgásmintákból épülnek fel a motoros készségek, a sok-sok gyakorlással, ismétléssel lesznek pontosak, célszerűek.

A mozgás a gyermek természetes reakciója, természetes aktivitása. Benne komoly motivációs erő rejlik, mely könnyebbé teszi az ismeretek átélését. A saját testből, illetve a külvilágból származó ingerek felvétele direkt kontaktus útján (tapintás, szaglás, ízlelés, egyensúlyérzékelés) illetve indirekt módon (látás, hallás) történik. A mozgás szervezi meg a

szenzoros impulzus mintákat, egyben örömforrás, amely a test működését kíséri, biztosítja a gyermek motiváltságát. A gyermek számára nyújtott ingerekre egyre magasabban szervezett viselkedésre válaszol, a taktilis, vesztibuláris rendszere normalizálódik, mozgása koordinált lesz.

Fontos, hogy a környezet készítse a gyereket a motoros válaszadásra, miközben biztonságot is hordoz. A gyermek saját aktivitásán át jusson újabb és újabb tapasztalatokhoz, amelyek az érzékszervi és mozgásos tanulás további fejlődését szolgálják.

A mozgásfejlesztés hatalmas nyelvi anyagot is mozgásba hoz. Az átélt mozgás és annak megfogalmazása erős késztetést jelent a történekek kifejezésére.

A sajátos nevelési igényű, értelmi fogyatékos gyermek mozgásának jellemzői

Az értelmi fejlődésükben akadályozott gyermekek mozgásukban is eltérnek ép társaiktól. A pszichoszomatikus fejlődésüket befolyásolja - az életkor mellett - a fejlődési tempó nagyfokú lelassúbbodottsága, a fejlődés szabálytalansága, egyenetlensége, az egyes területek egymáshoz való viszonyában bekövetkező változás.

Ehhez járul a fejlődés során jelentkező minőségi változásokat jelentő mozzanatok elmosódása, jellegtelensége.

Tanítványainknál a mozgásfejlődés során bizonyos fázisok kimaradnak, kevésbé gyakorlódnak be, illetve hibásan rögzülnek. Ez a mennyiségi és minőségi eltérés megmutatkozik a mozgáskoordináció és egyensúlyérzék zavarában, a mozgás folyamatainak kivitelezésének pontatlanságában, a testséma, a téri, időorientáció fejlődésének elmaradásában, ügyetlen, lassú mozgásban, vagy hipermotilitásban. A figyelem zavara miatt gyakran egyszerű feladatok utánzására képtelenek. Számolnunk kell az esetleges társuló fogyatékoságként jelentkező mozgássérüléssel, esetleg mozgásos félelemmel. Ugyanakkor bizonyos kórformájú gyerekek jó utánzókézsége jó kiinduló alapot ad a fejlesztéshez.

A mozgásfejlesztés feladata

Az óvodáskorú gyermekre a cselekvésbe ágyazott gondolkodás jellemző, tehát a mozgásos tanulásnak - melyhez az érzés is természetesen hozzájárul - óriási a jelentősége.

Mivel gyermekeink fogékonyak a szenzoros-motoros közlésre, tanulásuk alapja a szemléletes, cselekvéses tanulás, ehhez állandó vezetésre, megerősítésre van szükség a sok-sok gyakorláson túl.

Az óvodai mozgásnevelés feladata, hogy fejlessze az erőt, ügyességet, gyorsaságot, állóképességet, a biztos egyensúly kialakítását, növelje a teljesítőképességet, továbbá javítsa a hibás összerendezetlen mozgásokat. Meg kell tanítani a gyermekeket a különböző helyzetekben való értelmes cselekvésre, célirányos mozgásra.

Az utánzókézség fejlesztését a nagymozgások utánzásával lehet a legjobban fejleszteni. Első lépés a passzív mozgásindítás (passzív tornáztatás). Eleinte sok ringató, gurítós játékot játszanak, amely a feszültség oldását segíti és az érzelmi nevelés szempontjából is nagy jelentőségű. Ezután a gyermeki mozgásfejlődés állomásainak megfelelő alapmozgások kialakítására, gyakorlására térnek át, majd az alapmozgásokból állítanak össze mozgássorokat.

Ezekkel párhuzamosan sok gesztussal kísért mondókát tanulnak.

A mozgásfejlesztés területei

- játékos utánzó gyakorlatok
- alapmozgások kialakítása, korrigálása, gyakorlása
- mozgásos játékok.

Játékos utánzó gyakorlatok

Feladatai: az utánzókézség fejlesztése, sikerélmény biztosítása, közös tevékenység, kapcsolatteremtés, az egyes testrészek átmozgatása, ráhangolódás a foglalkozásra, testséma fejlesztés, a beszéd megértés és beszédkészítés, a figyelem, az emlékezet fejlesztése. A játékos utánzó gyakorlatokat kezdetben segítséggel, majd egyre önállóbban végzik a gyerekek. A mondókával, verssel, énekkel kísért gimnasztikai gyakorlatok az egész test átmozgatását célozzák.

Az énekek, versek megadják a mozgások ritmusát, az egyszerű, könnyen utánozhatók, felkeltik a gyermek érdeklődését. Általuk megismerik az egyes testrészeket, megtanulják, hogy melyik a páros, és azt, hogy azok egymástól függetlenül is mozgathatók. Testsémájuk, testtudatuk, testfogalmuk fejlődik.

Az alapmozgások kialakítása, korrigálása

Feladatai: a pontos mozgás-kivitelezés segítése, a hibás, összerendezetlen mozgások javítása, a mozgásos gátlások oldása, a mozgásigény kiélésének segítése, az erő, ügyesség, állóképesség, gyorsaság, teljesítőképesség növelése, az érzékelés, észlelés, emlékezet, figyelem, gondolkodás, beszéd fejlesztése.

A foglalkozások fő részét ezek a gyakorlatok töltik ki. A csoportos együttlét alatt megtanulnak a gyermekek egymásra figyelni, egymást megvárni, segíteni egymáson.

Megtanulnak egyszerű verbális utasításokat végrehajtani. Viselkedésük fegyelmezett lesz. A foglalkozás e része alatt hely- és helyzetváltoztató mozgásokat végeznek. A különböző minőségű talajon, szeren, szabadban végzett, sokoldalúan begyakorolt mozgások hatására gazdagodnak ismereteik önmagukról. A páros gyakorlatok a kapcsolatteremtést is segítik. A hibás mozgás korrekcióját az új dinamikus sztereotípiák kialakítása szolgálja.

A foglalkozások e részének tervezésekor különös figyelmet kell fordítani a gyermek biológiai állapotára az esetleges társuló fogyatékoságára.

Gyakorlatok

- **rendgyakorlatok**

□ kartartások	nyújtott
	hajlított
	vegyes
□ karkörzések	
□ állások	alapállás
	lábujjon
	sarkon
	talpélen
	guggoló állás
	terpeszállás
□ ülés	nyújtott
	terpesz
	török
□ fekvés	hanyatt
	hason
	oldalt

□ függés	függőállás
	függeszkedés
□ járás	kis és nagy lépéssel előre, oldalra
	gyors, lassú
	különböző minőségű talajon
	vonal között
	vonalon
	tárgyak kikerülésével
tárgyak átlépésével	hullámvonalon
irányváltoztatással	különböző eszközökkel
lépcsőnjárás	
• futás	gyors, lassú tempóban
tempóváltással	különböző irányba irányváltással
különböző szélességű vonalak között	futás közben akadály átlépése,
megkerülése	
futkározás	célbafutás
	futás eszközzel a kézben
• ugrás	szökdelés
	átugrás
	leugrás
	ki-be ugrás
□ dobás-fogás	elkapás
	eldobás
	célbadobás
□ támaszgyakorlatok	csúszás
	kúszás
	mászás
	gurulás
□ egyensúlyérzéket	
fejlesztő gyakorlatok	lábujjhegyen állás nyitott, majd csukott szemmel

féllábon megállás
statikai egyensúlyhelyzetből való
kibillentés
egyensúlyozás gerendán, vonalon
járás közben tárgy egyensúlyozása

állatmozgások utánzása
egyensúlyozás Bobáth labdán, forgások, hintázás
gördeszéken húzás, tolás stb.

Mozgásos játékok

Feladata: a tanult mozgásformák játékos gyakorlása, egyszerű szabályok megismerése, a versenyszellem előhívása, a foglalkozás játékos lezárása.

Ezek a játékok azokból az elemekből épülnek fel, amelyek a foglalkozásokon megjelentek. Játék formájában szolgálják a rögzítést, gyakorlást. Alkalmat kínálnak versenyzésre, páros gyakorlatra, együttes játékokra. Siker, kudarc átélését reprezentálják. Megtanulják a gyerekek ezek elfogadását, ezzel alkalmazkodóképességük is fejlődik az ügyességük, erőnlétük mellett.

A foglalkozások része a légző gyakorlat is.

Célja: a hasi légzés kialakítása, a helytelen ritmusú légzés korrigálása és a túlnyomóan szájon át történő ki- be légzés helyett az orron áttörtető belégzés megtanítása. **Várható fejlettségi szint az**

óvodáskor végén

- alakuljon ki a természetes mozgásigény
- örömmel, szívesen mozogjanak
- tudjanak mozgást utánozni
- alkalmazkodjanak a foglalkozások rendjéhez
- értsék az egyszerű verbális utasítást
- az alapmozgásokban szerezzenek jártasságot
- lépcsőn kapaszkodva, váltott lábbal közlekedjenek
- biztosan mozogjanak tornaszeren, játszótéri játékokon
- tudjanak rövid ideig figyelni a felnőttekre és egymásra
- elemi szabályokat ismerjenek, tartsanak be.

4.5.3. Anyanyelv

A kommunikációs készség fejlesztését, a közvetlen környezet megismerését segítő foglalkozási forma.

Formája

- csoportos, egyéni, esetleg mikrocsoportos.

Ideje

- 5 - 30 perc.

Célja

- a gyermek beszéd iránti érdeklődésének felkeltése, utánozóképesség fejlesztése;
- kommunikációs igény felébresztése, ösztönzése;
- a verbális kommunikáció gazdagítása, a jelzések differenciálása;
- a beszédszervek ügyesítése;
- a beszéd indítása, a passzív illetve aktív szókincs bővítése;
- a hallási figyelem, hallási diszkriminációs képesség fejlesztése;
- a grammatikai rendszer kiépítése;
- a közvetlen környezet tárgyai, élővilága, cselekvései,
- történéseiről tapasztalatok, ismeretek szerzése;
- a kognitív funkciók, a figyelem, az emlékezet fejlesztése.

Sajátos nevelési igényű, értelmileg akadályozott gyermekek speciális beszéd fejlesztését az teszi szükségessé, hogy beszédük minőségileg és mennyiségileg is eltér ép társaiktól. Később indul, lassabb ütemben fejlődik, s a szókincs, a mondatalkotás, illetve az artikuláció területén egyaránt sajátosságokkal bír.

A beszéd rendellenesség együtt járója az értelmi sérülésnek és egyben súlyosbítja is azt. A gyermek nehezen sajátítja el a beszédet és éppen a sérüléséből adódóan nehezebben tudja "asszimilálni a beszéd differenciált rendszerét".

Speck meghatározását szem előtt tartva - miszerint "a kommunikáció az interperszonális kapcsolatteremtés rendszere és folyamata, amelynek során információkat cserélünk, jelentéseket, elvárásokat, szándékokat és normákat közlünk. A kommunikáció elindítja és befolyásolja a szociális interakciót, az emberek egymásra vonatkoztatott viselkedését" – a sajátos nevelési igényű

gyermeknél kommunikációs igényű beszédnevelésről kell beszélni. Ez annak a törekvésnek a kihangsúlyozása, miszerint csak a kommunikációba való tudatos beillesztéssel és a kommunikációs képességre való ráneveléssel érhetők el a célok. A kommunikáció fejlesztésénél figyelembe kell venni mindazokat a nonverbális ismerethordozókat, amelyek az emberi kapcsolatrendszerben szerepet játszanak. Ilyen vizuális elemek pl. a mimika, tekintetváltás, gesztusok; taktilis elemek pl. érintés, simogatás; auditív elemek pl. a hang intenzitása, ritmusa, hanglejtés. Rá kell nevelni őket a környezetből jövő jelzések iránti érzékenységre, azok felismerésére és a megfelelő válaszadásra

- Az értelmi fejlődésükben sérült gyermekek, nem csak azért maradnak el a fejlődésben, mert a központi idegrendszer sérült, hanem azért is, mert beszéd útján lényegesen kevesebb tanulási, fejlődési impulzushoz jutnak, mint ép társaik.
- Minél kevésbé beszél a gyermek, annál kevesebb impulzus éri az emberek és dolgok felől. Nem tudja feldolgozni a környezet jelzéseit, elsivárosodik, nincs ami, motiválja a kommunikáció fejlődését.
- A beszédfejlődés szoros összefüggésben van a mozgásfejlődéssel. A kezdetben mozgásfejlődésre fordított energiák a motorika megszilárdulása után felszabadulnak és a beszédfejlődés irányába hatnak.

A sajátos nevelési igényű, értelmileg sérült gyermekek beszédfejlődési sajátosságai

Az értelmi fejlődési zavar egyik fő társuló tünete a különböző mértékű beszédfejlődésben elmaradás. A tünetek formái, jellemző jegyei összefüggnek a sérülés súlyosságával. Befolyásolhatja az idegrendszert ért károsodások formája, specifikus idegrendszeri sérülés is. Nemcsak a beszédfejlődés egyes fokozatai késnek, hanem a nyelvi differenciáltság is tökéletlen marad. A legtöbb esetben jelen van a beszédnek, mint kifejező tevékenységnek, az artikulációnak, a folyamatosságnak és a zöngének a zavara is.

Az élmények diffúz és pontatlan átélése már önmagában is csökkent nyelvi adottságokat és képességeket eredményez, mert a nyelv megnevező és ábrázoló funkciójának minden teljesítményéhez hozzá tartozik az események differenciált feldolgozása.

Gyakran évekig megrekedhetnek a preverbális kommunikáció szintjén, súlyos esetben nem vagy alig lépik ezt túl.

Jellemző, hogy a beszéd felfogásához és létrehozásához szükséges érzékszervi apparátus működik, külső ingereket érzékelnek, de a tudati tartalom szűk korlátok között fejlődik, gondolkodási képességük (fogalomalkotás, absztrakció, elvonatkoztatás stb.) sérülése olyan fokú, hogy szavaik nélkülözik az általánosított jelentéstartalmat. Beszédszerveik innervációja következtében tagolt hangadásra képesek, szavaik elemi fonéma értékűek.

Jellemző az artikulációs hibák nagy száma, ami részben működési eredetű, részben a beszédszervek fejlődési rendellenességeivel függ össze. A sérült gyermeket jellemzi, hogy kognitív, emocionális és szociális területen oly mértékben gátoltak, hogy nehéz őket motiválni. Többségüknél nagyon megkésik a beszédfejlődés, legtöbbjüknek makacs pöszeség található. Nyelvük tartalmilag szegényes, tényleges szókincsük lassan bővül, az utánzott szavakat nem képesek adekvátan használni.

Az anyanyelv (a beszédfejlesztés és környezetismeret) foglalkozás feladata

Az anyanyelvi nevelés valamennyi tevékenységi forma keretében megvalósítandó feladat. Az anyanyelv fejlesztése és a kommunikáció különböző formáinak alakítása – beszélő környezettel, helyes mintaadással és szabályközvetítéssel – az óvodai nevelőtevékenység egészében jelen van. Az anyanyelv ismeretére, megbecsülésére, szeretetére nevelés közben a gyermek természetes beszéd- és kommunikációs kedvének fenntartására, ösztönzésére, a gyermek meghallgatására, a gyermeki kérdések támogatására és a válaszok igénylésére szükséges figyelmet fordítani. Az óvodai nevelés a gyermek egyéni érdeklődésére, kíváncsiságára – mint életkori sajátosságra –, valamint a meglévő tapasztalataira, élményeire és ismereteire építve biztosít a gyermeknek változatos tevékenységeket, amelyeken keresztül további élményeket, tapasztalatokat szerezhet az őt körülvevő természeti és társadalmi környezetről. Az értelmi nevelés további feladatai: egyrészt a gyermek spontán és tervezetten szerzett tapasztalatainak, ismereteinek rendszerezése, bővítése, különböző tevékenységekben és élethelyzetekben való gyakorlása, másrészt az értelmi képességek (érzékelés, észlelés, emlékezet, figyelem, képzelet, gondolkodás – alkotóképesség – fejlesztése. Valamennyi értelmi képesség, különösen a képzelet és a kreativitás fejlődését elősegítő ösztönző környezet biztosítása.

Az anyanyelvi fejlesztés a verselést, mesélést is magába foglaló tevékenységi forma törekszik a magyar kultúra ápolására, életben tartására. A magyar gyermekköltészet, a népi, dajkai hagyományok, gazdag és jó alkalmat, erős alapot kínálnak a mindennapos mondókázásra, verselésre. A mese a gyermek érzelmi, értelmi, erkölcsi fejlődésének és fejlesztésének egyik legfőbb segítője. A mese – képi és konkrét formában, esetlegesen a bábozás és dramatizálás eszközeivel – feltárja a

gyermek előtt a külvilág és az emberi belső világ legfőbb érzelmi viszonyait, a lehetséges és megfelelő viselkedésformákat. Az óvodában a 3–7 éves gyermekek életkori sajátosságaihoz igazodóan a népi – népmesék, népi hagyományokat felelevenítő mondókák, rigmusok, a magyarság történelmét feldolgozó mondavilág elemei, meséi –, a klasszikus és a kortárs irodalmi műveknek egyaránt helye van.

A beszédfejlesztés jelen van a gyermek egésznapos tevékenységében, tehát nem tekinthető egyetlen foglalkozás megvalósítandó feladatának. A beszéd fejlesztése szorosan kapcsolódik a mentális képességek, a szocializáció, a mozgás és játék fejlesztéséhez, mintegy összefonódik ezekkel.

A megkésett mozgásfejlődés hátráltatja a beszéd fejlődését. Megzavarja azt a folyamatot, amelyben a gyermek közvetlen közlelől ismerkedik meg a környezettel, gátolja a képzetek kialakulását és érezteti hatását az artikulációban, amely a beszéd szervi mozgások magasabb fokú koordináltságát igényli.

A verbális fejlesztés nemcsak célként, hanem eszközként is megjelenik a megismerési folyamatban. Ezért az értelmi fejlődésükben sérült gyermekeket nevelő óvodákban szorosan összekapcsolódva, egymást kiegészítve, egy foglalkozáson belül szerepel a beszédfejlesztés és környezetismeret, vagyis az anyanyelvi fejlesztés.

A környezet megismerésének feladata, hogy a gyermekek képességeihez mérten minél több tapasztalatot szerezzenek (bekapcsolva a mozgást és a különböző érzékszerveket) az őket körülölelő természeti és társadalmi környezetből. Ehhez inspiráló, segítő, megértő, befogadó környezet kell.

A gyermekek tapasztalataira, élményeire, a már meglévő ismereteire kell támaszkodni ahhoz, hogy új ismereteket tudjanak elsajátítani, illetve a meglévőket bővíteni. Ehhez egy sokat beszélő, megértő környezet megteremtése szükséges, amely a gyermek minden rezdülésére, közölni akarására azonnal reagál és megfogalmazza azt.

Fontos a pedagógus - mint modellértékű személy - érdeklődése, empátiás készsége, színes egyénisége, hiszen ez biztosítja a gyermekkel való jó érzelmi kapcsolat kialakulását. A családdal való együttnevelés olyan pozitív élményeket nyújt, ami biztosítja a környezetében való biztos eligazodást. Meg kell ismertetni a szülőföld, az ott élő emberek, a hazai táj, a helyi hagyományok és

néphagyományok, szokások, a közösséghez való tartozás élményével, a nemzeti, családi és a tárgyi kultúra értékeivel, megtanulja ezek szeretetét, védelmét.

A környezetismeret témakörei szoros kapcsolatban vannak a többi nevelési területtel, pl. a "testünk" témakör kiemelten szerepel a mozgásfoglalkozáson és minden nap jelen, van az önkiszolgálásban is. A környezet megismerésére szolgáló témakörök lehetőséget nyújtanak a pedagógusnak arra, hogy a gyermekcsoport fejlettségi szintjének, életkori sajátosságainak megfelelő tartalommal töltsse meg.

Speciális feladatok

- az érdeklődés felkeltése;
- a kérdés, kijelentés rövid, egyszerű megfogalmazása;
- nonverbális elemek támogató alkalmazása;
- a beszédmegértés fejlesztése;
- az otthonról hozott közlési formákra támaszkodás;
- az ismeretek tevékenységbe ágyazott nyújtása;
- a környezet megismerése érdekében a kognitív funkciók célzott fejlesztése az észlelés (látás, tapintás, szaglás, hallás, ízlelés), a figyelem, a megfigyelőképesség, az emlékezet, a gondolkodás fejlesztése;
- a figyelem tartósságának, terjedelmének, akaratlagosságának növelése; □ a gondolkodás és a nyelv fejlesztésének összekapcsolása.

Témakörök a környezet megismerésére

• *óvodások lettünk:*

nevek, jelek, felnőttek neve tájékozódás az
óvoda helyiségeiben

• *testünk:*

saját név, jel tudatosítása saját

test részei testrészek másokon • **a**

család:

a család tagjainak felismerése, megnevezése, a
szülők, testvérek munkája a család otthoni tevékenysége •

az ősz:

az őszi természet megfigyelése őszi időjárás őszi gyümölcsök (befőzés) őszi zöltségek őszi öltözködés, testséma fejlesztés •

a tél:

a téli természet megfigyelése, téli örömök a téli időjárás a téli öltözködés, testséma fejlesztés

a téli ünnepek (Mikulás, Karácsony, Farsang) • **a tavasz:**

a tavaszi természet megfigyelése, (növényültetés) a tavaszi időjárás a tavaszi virágok, gyümölcsök, zöltségek a tavaszi öltözködés, testséma fejlesztés a tavaszi ünnep: Húsvét, Anyák Napja

- **az óvoda:** csoportszoba öltöző fürdőszoba konyha udvar

- **otthoni tevékenységek:**

mosás

takarítás főzés

terítés

mosogatás ágyazás

- **a közlekedés:**

a járművek felismerése közlekedés a járműveken helyes viselkedés a járműveken elemi közlekedési szabályok elsajátítása • **az**

állatok:

a ház körül élő állatok

állatkertben élő állatok • **az utca:**

üzletek

vásárlás

- **foglalkozások:** fodrász

orvos boltos

- **játékok:**

szobai játékok játékok a
játszótéren.

A beszédfunkciók fejlesztése és korrekciója

A beszédfejlesztés egyéni és csoportos formában zajlik. Természetesen egy-egy gyermek sérülésének súlyossága, milyensége nagymértékben meghatározhatja a vele való foglalkozás formáját. A beszédfejlesztés bizonyos elemeit csak egyéni foglalkozás keretében lehet jól begyakorolni. Ebben a munkában elengedhetetlen a logopédus aktív közreműködése.

Fontos tudni, hogy az aktív beszéd elsajátításának alapja a nonverbális és verbális kommunikáció elemeinek egymásra épülése, ezek tudatos fejlesztése, a kommunikációs igény felkeltése. Vannak olyan gyerekek, aki egyáltalán nem figyelnek a beszédre, nehezen értelmezik a közléseket, nemegyszer saját nevükre sem figyelnek fel.

Mindezért a beszédfejlesztő munka igen fontos lépése a kommunikációs igény felkeltése, a hallásfigyelem fejlesztése, amit a következők segítenek:

- gyermek aktivizálása, motiválása ritmus, dal segítségével;
- állathangok, állatmozgások utánzása;
- az akusztikus figyelem felkeltése: hosszú-rövid, gyors-lassú, magas-mély hangok megkülönböztetése;
- felszólítások, felkiáltások élénk gesztussal, mimikával való kísérése;
- a beszédszervek ügyesítése tornáztatással, játékos gyakorlatokkal (a beszédszervek passzív tornáztatása, ajak-, nyelv-, fúvó-, légző gyakorlatok);
- a beszéd indítása, a passzív és aktív szókincs bővítése, játékos formában ismerkedés a tárgyakkal, ezek beépítése a szókincsbe;
- a tárgyak mellett a képek megnevezése, mondatalkotás segítése.
- magán- és mássalhangzók hosszú és rövid hangoztatása.

A foglalkozások időtartama az év folyamán változik, hiszen ahogy növekszik a gyermekek figyelem, koncentrációkészsége, egyre hosszabb ideig lehet velük együtt dolgozni. Kezdetben 5 - 10, később 20 - 30 percesek lehetnek ezek.

A foglalkozások felépítése:

Minden anyanyelvi foglalkozás azonos rítus szerint zajlik.

A bevezető részben a gyermekek gyakorolják nevüket, jelüket, egymás nevét. Beszélgetés keretében számba veszik a hiányzókat. Az időjárás megfigyelése is a mindennapi feladatok közé tartozik. A megfigyeltet minden alkalommal, képekkel (szimbólumokkal) rögzítik. A fő részben az adott témakör feldolgozása történik, amelyek hetente változnak. A témakörök mélységének feldolgozását az adott csoport fejlettségi szintje határozza meg.

A befejező részben az értékelés zajlik, de a gyermekeknek a foglalkozás egész ideje alatt folyamatos visszajelzést kell kapniuk.

A speciális nevelési igényű, értelmi fogyatékos gyermekek beszéde az óvodáskor végén

Általános követelményeket nem lehet meghatározni, hiszen a gyermekek fejlődésbeli sajátosságai, jellemzői nagymértékben meghatározzák a fejlesztés menetét, eredményeit.

- Egy részük az óvodai évek végére megtanítható szavakban, egyszerű mondatokban beszélni. Közlésük azonban a különféle artikulációs hibák miatt nehezen érthető.
- Vannak, akiknél később indul a beszédfejlődés, szavakban, szótöredékekben beszélnek.
- Egy kis részük pedig ugyan eljut a beszédmegértés bizonyos szintjére, szituációhoz kötötten viszonylag jól érti a közléseket, kérdéseket, utasításokat, de szavakat még nem mond, csak hangokat hangoztat.

4.5.4. Játékra nevelés

Adekvát játékhasználatot megtanító, a fantáziát, az elemi kreativitást fejlesztő foglalkozás.

Formája:

- mikrocsoportos, csoportos. esetleg egyéni

Ideje:

- heti 2 - 3 alkalommal

Időtartama:

- 10 - 15 perc

Célja:

- a játékkedv felkeltése
- az adekvát játékhasználat megtanítása
- az egymás melletti tevékenység támogatása
- az együttes játék örömeinek felfedeztetése
- elemi szerepjátékok, a konstruálás megtanítása
- a mozgás, a megfigyelőképesség, a figyelem, az emlékezet, a beszéd, a képzelet fejlesztése
- a különböző minőségű, színű, formájú, nagyságú anyagok segítségével ismeretnyújtás a környezet tárgyaitól
- népi játékok, mondókák, énekes játékok segítségével elemi szabályok megtanítása, a zenei hallás, a ritmusérzék fejlesztése
- a játéktevékenység örömforrásának biztosítása
- az önálló, elmélyült, kitartó játék segítése
- a mintakövetés, modellkövetés, az interakció támogatása.

A személyiség fejlődésében meghatározó szerepe van a játéknak, amely a gyermeki fejlődés velejárója. Játéktevékenységében tükröződik a gyermeket körülvevő környezet, cselekedeteiben ismert szituációkat utánoz. Kellemes élményei újra és újra megjelennek a játékban, de sérelmei is feloldást nyerhetnek. A viselkedési szabályok, a társakkal, felnőttekkel való kapcsolat csiszolására is tág teret nyújt a játék.

Az óvoda a percepció és a gondolkodás összeszerveződésének szenzitív időszaka. A játék alkalmas arra, hogy eggyé szervezze az értelmi, érzelmi és társas folyamatokat. A játék nem csupán szabadidős

tevékenységet jelent, hanem jelen van minden célzott foglalkozáson is: nélkülözhetetlen a beszédfejlesztésnél, a mozgásnevelésnél, a finommotorika fejlesztésnél.

A játékra nevelés együttjátszást, együttes cselekedtetést jelent, ahol a gyógypedagógus szerepe fokozatosan csökken, helyét a játékegzeményezés, majd az egyre önállóbb játék veszi át.

A foglalkozás akkor tölti be szerepét, ha a gyermek játéktevékenységében egyre több lesz az olyan elem, amely önálló elgondolásból, a tanult formák alkalmazásából születik.

Játék közben lehetőség nyílik a gyermek mozgásigényének kielésére éppúgy, mint a különböző eszközök, anyagok megismerésére. Észrevétlenül szerez tapasztalatot a gyermek a távolságról - közelségről, magasságról - mélységről, megismeri, hogy a tárgyaknak van kiterjedése, nagysága, formája, súlya, puhasága - keménysége, esetleg hangja.

Alkalmat ad arra is, hogy a veszélyérzettel nem mindig rendelkező gyermek megtanulja, hogy vannak balesetveszélyes helyzetek, megismerje lehetősége korlátait, ugyanakkor saját magáról is ismeretek birtokába jusson.

A sajátos nevelési igényű, értelmi fogyatékos gyermek játékának jellemzői

A sajátos nevelési igényű, értelmi fogyatékos gyermek játékát nem az életkora, hanem fejlettségi szintje határozza meg. Tükrözi az adott gyermek sérülés okozta elmaradását, értelmi állapotát.

Játéka nem csupán alacsonyabb szintű, mint a többségi óvodába járó gyermekeké, hanem minőségileg is más. Sokszor hiányzik belőle a természetes kíváncsiság, a kreativitás, az alkotás vágya, a fantázia. Gyakran sztereotípen rakosgat, a játékát szájába veszi, dobálja. A már megtanult játékot önmagától nem fejleszti tovább, megreked egy adott tevékenységnél. Ugyanazokat a játéktárgyakat választja mindig a szabadon választhatók közül. Gyakran a társánál levő játék megszerzése szolgál örömforrásul.

Előfordulhat, hogy a játék számára nem bír felhívó jelleggel. "Nem játszik".

Tevékenységéhez nem mindig társul öröm. Nem a játék okozta kellemes tapasztalat motiválja, hanem tevékenysége többnyire betanult, begyakorolt helyzetekre épül. Egy-egy játékfolyamatot képes kitartóan monoton módon ismételgetni. Gyakran hiányzik a kezdeményezés, igényli a felnőtt irányítását, jelenlétét. Meghatározza a játékszintjét, játékkedvét a fejlettségi szintjén túl a gyermek előélete, a családban szokásos viselkedési módok, az, hogy van-e testvére, egyedül játszik-e vagy felnőttel, milyen játékszere van, mennyi hely áll rendelkezésére stb.

Az óvodáskorú gyermekekre jellemző, hogy elsősorban a mozgásos játékokat (futkározás, ugrálás, mászás stb.) preferálja. Uralkodó játékforma a magányos játék. A fejlesztés hatására megjelenik a párhuzamos játék, amikor a pedagógus irányítása mellett utánozza a felnőttet (pl. együtt konstruálnak). Majd önállóan is próbál játszani, végül az egymás mellett tevékenykedő gyermekek rövid ideig megpróbálnak együtt játszani.

A játék helye a speciális nevelési igényű, értelmi fogyatékos óvodások nevelésében

A speciális nevelési igényű, értelmi fogyatékos gyermek egész napos tevékenységének legfontosabb eleme a játék, az értelmes, örömszerző játékos tevékenység. Minderre alkalom nyílik a reggeli gyülekezés idején, a játékra nevelés foglalkozáson, a szabadban történő játék, illetve a délutáni irányított vagy szabad játék idején. Lényeges a szabad játék túlsúlyának érvényesülése.

Szervesen kapcsolódik az óvodai foglalkozásokhoz, amikor a tanult játékos tevékenységet, játékszituációkat felhasználva segíti az egyéb foglalkozások eredményességét. Miközben játszik, megismeri a környező világot és az emberi viszonylatokat. Egyben az ismeretek rögzítésének eszköze. Játék közben átismétli a látott, hallott dolgokat.

A speciális nevelési igényű, értelmi fogyatékos gyermek játéka is fejlődésen megy át az óvodáztatás alatt, egy lassúbb, alacsonyabb szintű változáson.

Kezdetben kizárólag a mozgásos játékok jellemzőek. Mozgássorozatokot próbálgat, ismételget a gyermek. Ez segít saját teste, a téri viszonyok megismerésében, segíti az alapmozgások összerendezését.

A tárgyakkal való ismerkedés során a játékokat igyekszik egymással kapcsolatba hozni (ki-be pakol, egymásba rak, épít stb.). Az adott mozgásformák begyakorlását végzi kezdetben cél nélkül, csak a játék öröméért, amelyet a cselekvés vált ki. Később ehhez társul az alkotás öröme is, mint motiváló tényező. A siker újabb próbálkozásra, ismétlésre serkenti, megjelenik a szándékosság, pl. házat, kerítést épít.

Már nem csupán a tárgy határozza meg a cselekvést, hanem a cselekvéshez keres játékot. Az utánzás, a pontosabb megfigyelés tökéletesedése, a szeretett személy mintája lassan előhívja az elemi szerepjátékot, ahol a látott, hallott dolgokat próbálja megismételni. Tevékenységét hangadással, majd beszéddel -- gyakran "hottentotta" beszéddel kíséri. Lassan játékában a különböző tárgyak alkalmanként más-más szerepet kapnak, pl. a karika hol kormány-kerék, hol tányér.

A körjátékok, népi játékok segítik a beszédfejlesztésen, a ritmusnevelésen túl az elemi szabályok elsajátítását. E folyamat kezdete figyelhető meg csupán az óvodai életben. Pl. megtanulják azt, mikor

kell a másik kezét megfogni, elengedni, körbe menni, kifordulni, de azt, hogy a fogónak kell megfogni a menekülőt, vagy a versenyhelyzetet még nem értik.

Megtanulandó játékok

Finommotorikát fejlesztő játékok

- ki-be pakolás
- válogatás, csoportosítás
- építés vízszintesen
- építés függőlegesen
- építés különböző formájú, anyagú, nagyságú elemekből
- építés minta után
- illesztés
- fűzés
- ujjak ügyesítése mondókákkal, mesékkel

A megismerő tevékenységet fejlesztő játékok

képes lottó

- szétvágott képek összeillesztése,
- hasonlóság, különbség észrevételét segítő játékok □ memori
- képtörténet kirakása
- sorozatok
- hallási differenciálást fejlesztő játékok
- tájékozódás a hang alapján
- tárgyak felismerése tapintás útján

Mozgásos játékok

- köralakítás
- körbejárás
- párválasztás
- körjátékok
- páros játékok
- menetelés, vonatozás, sétálás
- egyensúlyozó játékok
- célba futás
- egyszerű táncelemek

Játék a szabadban

- homokozás
- hintázás
- csúszdázás
- mászókázas
- pancsolás
- labdagurítás, eldobás, elkapás
- futkározás
- ugrálás
- körjáték a szabadban
- hógolyózás, szánkózás, csúszkálás
- húzás, tolás
- kerékpározás, rollerezés
építés

Szerepjáték elemei

- babaringatás, etetés, altatás, sétáltatás, öltöztetés
- autótologatás, szállítás, garázsépítés, közlekedési szőnyegen közlekedés
- utazás
- orvos, beteg
- fodrász
- főzés
- takarítás
- boltos
- mese dramatizálása

Barkácsolás

- felnőttekkel közösen
- ismerkedés a bábokkal

A játékra nevelés foglalkozáson a gyermek adott tevékenységéből kiindulva folyik az indirekt tanítás, illetve a pedagógus indirekt kezdeményezésébe igyekszik bevonni a gyermekeket. Az e foglalkozásokon megtanult játékokat hasznosítjuk a többi foglalkozáson is.

A játékeszközök kiválasztásának szempontjai

- a gyermek fejlettségi szintje
- az adott feladat
- az esztétikum
- tartósság, könnyen tisztíthatóság
- ne veszélyeztesse a gyermek testi épségét
- legyen választási lehetőség
- legyen a játék a gyermek számára könnyen elérhető
- legyen a játéknak állandó helye
- lehetőleg fejlesztő jellegű legyen
- megfelelő számban álljon a csoport rendelkezésére.

Várható fejlettségi szint az óvodáskor végén

ismerjék az alapvető játékokat

- legyenek képesek rövid ideig adekvátan játszani
- válasszanak maguknak eszközt, használat után tegyék helyre
- tanulják meg elkérni a játékot, tudjanak várni
- tudjanak egyszerű építményt konstruálni
- a szerepjátékok elemei jelenjenek meg játékaikban
- ismerjenek dalos játékokat, kapcsolódjanak be a körjátékokba
- legyenek képesek rövid ideig együtt játszani
- ismerjék a játszótéri játékokat, használják azokat rendeltetésszerűen
- ha kell, játékaikat kísérik beszéddel
- a tanult játékokat próbálják továbbfejleszteni.

4.5.5. Vizuomotoros fejlesztés

A finommotorika fejlesztését, a kéz ügyesítését, a gyerekek ábrázoló készségét fejlesztő foglalkozás.

Formája:

- mikrocsoportos, egyéni **Ideje:**
- heti 3 foglalkozás

Időtartama:

- 15 - 20 perc

Célja:

- kéz és ujjak ügyesítése, mozgékonyáguk fokozása
- a kéz izomerejének szabályozása
- a célirányos kézmozgások kialakítása
- a szem és kéz közti koordináció kialakítása
- az ujjak tapintásérzetének fokozása
- a csukló, az ujjak laza mozgatása
- a látás - tapintás - mozgásérzet együttes szabályozása
- a dominancia kialakításának segítése
- a testséma fejlesztése
- az ábrázoló kedv felkeltése

az ábrázolás eszközeinek, a különböző technikáknak megismertetése

- a helyes ceruzafogás kialakítása
- a figyelem, az emlékezet, az ügyesség fejlesztése
- a téri tájékozódás fejlesztése
- az analízáló, szintetizáló készség kialakítása
- egyszerű ok - okozati összefüggések felismertetése
- a beszédképesség fejlesztése
- alapszínek és egyszerű formák megismertetése.

A nagymozgások és a finommotorika fejlődése egymással szoros kapcsolatban van. A mozgásos tanulás közben vizuális, akusztikus, kinesztetikus, taktilis ingerek fejlesztik a percepciót, hatnak a kognitív funkciókra és a beszédre, segítik a manipulációt. A vizuális percepció által alakul a látás, tapintás és mozgásérzet együttes szabályozása.

Tehát amikor a gyermek kezét kívánjuk alkalmassá tenni az egyszerű feladatok elvégzésére, vagy ábrázolásra, elsősorban az érzékelés - észlelés fejlesztését kell elvégezni. Ugyanakkor az ujjak, a kéz

ügyesedésével kialakult szem - kéz koordinációval fejlődik a forma, szín, nagyság megkülönböztető képesség, a taktilis érzékelés, a soralkotás, osztályozás, elrendezés képessége is.

A különböző minőségű, anyagú, súlyú, nagyságú tárgyak megfogása, elengedése, használata más-más mozdulatot igényel. Másként kell fogni a ceruzát, fésűt, másként csengetni, ajtót nyitni.

A célirányos mozgás kivitelezés érdekében számtalan tanulási helyzetet kell létrehozni. Tág lehetőséget biztosít az önkiszolgálás e terület fejlesztésére.

A próba - szerencse alapon szerzett ismeretek, a mindennapi tapasztalatok segítik a gyermeket abban, hogy észrevegye az egyszerű összefüggéseket a tárgyak tulajdonságai között, az ok - okozat közvetlen egymásutánisága alapján. A globálisan felhívó jellegű tárgyakkal (személyekkel) kapcsolatba kerülve, azokról sokoldalú tapasztalatokat szerezve fokozatosan képes lesz a részletekre is figyelni, az egészből egy-egy lényeges részt kiemelni. Alak - háttér differenciáló képessége is finomul.

A testséma fejlődése is szoros kapcsolatban van a mozgás, azon belül a finommotorika fejlődésével is. Megtanulja a saját testén való tájékozódást is.

A szem - kéz koordináció fejlesztésének elengedhetetlen feltétele a szem fixáló mozgásának kialakítása, az alakkonstancia, az alak - háttér felfogó képesség, a téri irányok, térbeli viszonylatok fejlesztése. Mindehhez meg kell erősíteni az érzékelő apparátust, fejleszteni kell a motoros folyamatokat és a nyelvi képességeket.

A különböző fejlesztő játékokkal végzett manipuláció ügyesíti a gyermek finommotorikáját, de igazi alkotókedvüket a festéssel, nyomdázással, gyurmázással, tépéssel, rajzolással élhetik ki. E tevékenység során sikerélményhez jutnak, produktumok keletkeznek, ha a gyermek látja alkotásának eredményét. Fontos, hogy megtanulja az egyes eszközök használatát, és szívesen ábrázoljon.

A vizuomotoros készség fejlesztésének feladatai

E foglalkozás kettős feladatot lát el: alkalmassá teszi a gyermeket egyre pontosabb célzott manipulálásra - az érzékelés - észlelés - tapintás az ujjak ügyesítésével; másrészt az ábrázoló kedvet igyekszik felkelteni, támogatja a gyermek önkifejezését. A rajzolás, festés, mintázás, építés, képalakítás, a kézi munka mint az ábrázolás különböző fajtái, továbbá a műalkotásokkal, a népművészeti elemekkel, szokásokkal, hagyományokkal, nemzeti szimbólumokkal, az esztétikus tárgyi környezettel való ismerkedés is fontos eszköze a gyermeki személyiség fejlesztésének. A gyermeki alkotás a belső képek gazdagítására épül. Törekedni kell a gyermeki alkotások közösségi rendezvényen való bemutatására és a tehetségek bátorítására.

Feladatok: olyan tanulási helyzetet kell létrehozni, ahol az ingerek sokoldalú felvétele, szelekciója biztosított. Fejlesztő játékok, eszközök kiválasztásával törekedni kell a pontos megfigyelésre, megtanítani a tárgyak fixálását. Megismertetni a különböző eszközök fogását, elengedését, osztályozását színek, formák, nagyság, súly alapján.

Megtanulják a tárgyakat megkülönböztetni tapintással. Ismerkednek a pontos illesztéssel. Azonos tárgyakat csoportosítanak, különbségeket vesznek észre.

Párosítanak, ritmikus sort alkotnak. Megismerik a soralkotást, felismerik a hiányt, megtanulnak pontosan célozni. Az alakállandóság fejlesztését segítik a tapintásos gyakorlatok, az azonos tárgyak válogatása illetve az egyszerű mértani formák osztályozása, puzzle játékok, mozaik elemeinek összeillesztése.

Ujjtornával ügyesítik a kéz ujjait és az önkiszolgálási feladatok végrehajtása, az egyszerű munkatevékenységek is alkalmat adnak a gyakorlásra. Mindezek a tevékenységek, játékok, a játékra nevelés foglalkozáson, az egyéni fejlesztésnél, természetesen más formában, megjelennek.

A szem - kéz koordináció, az alak - háttér differenciáló képesség, az alakkonstancia, a testséma fejlesztés, az ujjak és kéz ügyesítése mellett a gyermekek ábrázoló képességét is fejlesztik. Különböző anyagok, technikák megismertetésével, együttes tevékenységgel teszik őket alkalmassá arra, hogy örömeiket, élményeiket rajzzal, festéssel, mintázással is ki tudják fejezni.

Az ábrázolás, alakítás fejlesztésének lehetőségei Mintázás

□ homok	formázás
építés
formakitöltés
□ víz	töltögetés
pancsolás
□ gyurma	lapítás
sodrás
gömbölyítés
formálás
• agyag	formálás
• festés	
- kézzel	tenyérrel

	öt ujjal	
	ököllel	
	egy ujjal	
- <i>eszközökkel</i>	"csumival"	
	szivacsos	flakkonnal
szivacs-ecsettel		
	vastag ecsettel	
• <i>nyomdázás</i>	szivaccsal	
	dugóval	
terményekkel		
	játéknyomdával	
• <i>papírmunka</i>	gyűrítés	
tépés sodrás		
	ragasztás	
	nyírás	
• <i>rajzolás</i>	vastag zsírkrétával	
	vastag színessel	
	grafit ceruzával	
• <i>vegyes technikák</i>		

A felsorolt technikákkal és eszközökkel dolgozhatnak különböző nagyságú, minőségű, térbeli elhelyezésű anyagokon (papír, üveg, tükör, fólia, paraván, tábla, fa, textil stb.). A munka során fontos, hogy ügyeljenek a helyes irányra és a gyermekekkel is igyekezzenek megtanítani a balról - jobbra és a fentről - lefelé haladást.

Várható fejlettségi szint az óvodáskor végén

- tudjon rövid ideig helyhez kötötten tevékenykedni
- alakuljon ki kétujjas fogása
- tudjon pontosan illeszteni
- alakuljon ki a megközelítőleg helyes ceruzafogása
- tartsa be a papírhatárt
- szívesen ábrázoljon

- rajzában jelenjen meg a kezdeti emberalak ábrázolás
- használja az ábrázolás-foglalkozáson megismert eszközöket
- rajzában alakuljon ki a helyes nyomaték
- tudjon egyszerű ábrát, ritmikus sort kirakni
- munkájában balról - jobbra haladjon
- alakuljon ki kezessége, testsémája

4.5.6. Egyéni fejlesztés /Habilitáció-rehabilitáció

Speciális (Gyógypedagógiai) óvodánkba enyhe értelmi fogyatékos, közép súlyos értelmi fogyatékos (tanulásban és értelmileg akadályozott) és autizmus spektrum zavarral élő gyermekeket látunk el, fejlesztünk, nevelünk.

Az egészségügyi és pedagógiai célú habilitációs, rehabilitációs tevékenység (a továbbiakban: habilitációs, rehabilitációs tevékenység) olyan teammunkában kialakított és szervezett nevelési folyamatban valósul meg, mely az egyes gyermekek vagy gyermekcsoport igényeitől függő eljárások (időkeret, eszközök, módszerek, terápiák) alkalmazását teszi szükségessé.

A sajátos nevelési igény a szokásos tartalmi és eljárásbeli differenciálástól eltérő, nagyobb mértékű differenciálást, speciális eljárások alkalmazását, illetve kiegészítő fejlesztő, korrekciós, habilitációs, rehabilitációs, valamint terápiás célú pedagógiai eljárások alkalmazását teszi szükségessé.

A gyermekek habilitációs, rehabilitációs célú fejlesztésének az alapja a szakértői bizottság szakértői véleménye. Az óvodai nevelőmunka során figyelemmel kell lenni arra, hogy:

- a sérült kisgyermek harmonikus személyiségfejlődését az elfogadó, az eredményeket értékelő környezet segíti;
- a gyermek iránti elvárást fogyatékoságának, autizmus spektrum zavarának vagy egyéb pszichés fejlődési zavarának jellege, súlyosságának mértéke határozza meg;
- terhelhetőségét biológiai állapota, esetleges társuló fogyatékosága, személyiségjegyei befolyásolják.

A habilitációs, rehabilitációs egyéni és/vagy csoportos fejlesztés elsősorban gyógypedagógiai kompetencia, amely kiegészül a társszakmák – pszichológiai, orvosi – terápiás együttműködésével. Az egyéni fejlesztési terv elkészítéséhez a gyermek sajátos nevelési igényének megfelelő szakképzettséggel rendelkező gyógypedagógus, konduktorpszichológus, orvos együttműködése szükséges.

A habilitációs, rehabilitációs tevékenység közös céljai és feladatai

A fejlesztés céljait minden esetben a fejleszthetőséget megfogalmazó pedagógiai-gyógypedagógiai-orvosi-pszichológiai komplex vizsgálat diagnózisára, javaslataira kell építeni.

Cél:

- Az értelmi fogyatékbsságból (intellektuális képességbavar), autizmus spektrum zavarból illetve egyéb pszichés fejlődési zavarból fakadó hiányzó vagy sérült funkciók kompenzálása vagy helyreállítása, a meglévő ép funkciók bevonásával,
- Törekvés a különféle funkciók egyensúlyának kialakítására.
- A szükséges speciális eszközök elfogadtatása és használatuk megtanítása.
- Az egyéni sikereket segítő tulajdonságok, funkciók fejlesztése.
- Az egyes területeken kimagasló képességeket mutató gyermek támogatása.

A habilitációs, rehabilitációs tevékenységet meghatározó tényezők

- a) A sajátos nevelési igény típusa, súlyossága.
- b) A sajátos nevelési igény kialakulásának, diagnosztizálásának és a speciális ellátás megkezdésének ideje.
- c) korai fejlesztésben és gondozásban részesült gyermek esetében a korai időszak fejlődésmentete.
- d) A gyermek
 - életkora, pszichés és egészségi állapota, rehabilitációs műtétei,
 - képességei, kialakult készségei,
 - kognitív funkciói, meglévő ismeretei,
 - családi háttere.

Mindezek alapján a fejlesztés magába foglalja a vizuális, akusztikus, taktilis, mozgásos észlelés folyamatait, a motoros képességek, a beszéd- és nyelvi készségek és az értelmi képességek fejlesztését. Az egyes sajátos nevelési igény típusok függvényében más-más terület kap nagyobb hangsúlyt.

Halmozottan fogyatékos gyermek, gyermekcsoport esetén a megállapított fogyatékbsságok mindegyikére tekintettel kell lenni.

A nevelési programot egyéni fejlesztési terv is kiegészíti.

Az Egyéni fejlesztési terv haladási napló része a központilag kiadott tanügyi nyomtatványon van dokumentálva: Egészségügyi és pedagógiai célú habilitációs, rehabilitációs egyéni fejlődési lap – külv Tü. 356 ; betétív Tü. 357. Természetesen mindez a KRÉTA naplóba is rögzítésre kerül. Ezt kiegészíti a gyermekek számára egyénileg íródott félévenkénti fejlesztési terv, mely tartalmazza a fejlesztési területeket, célokat, módszereket, eszközöket.

Formája:

- individuális képességfejlesztés

Időtartama:

- 5 - 15 perc a gyermek állapotától, az adott tevékenységtől függően

Célja:

- hatásfokozó, erősítő, támogató, kiegyenlítő - esetleg tehetséggondozó tevékenység a tanulási munkatevékenység illetve a közösségi élet nehézségeinek leküzdése érdekében;
- esetleges társuló sérülésekből adódó problémák kiküszöbölése;
- taktilis, kinezetikus, vizuális, auditív ingerléssel, a játékok, eszközök felhívó jellegét kihasználva növelni az együttműködő készséget, a kitartást, feladattartást, fejleszteni a modális, intermodális, szeriális észlelést;
- a figyelem, az emlékezet fejlesztése a nyelvi zavarok kiküszöbölése, a beszédszervek ügyesítése, a beszédindítás;
- a formaészlelés, alak-háttér differenciáló képesség, a látási - hallási diszkriminációs készség fejlesztése;
- a finommotoros készség, a formakivitelező készség fejlesztése;
- a megfigyelőkészség fokozása;
- a kognitív funkciók közül a válogatás, csoportosítás, rendezés (nagyság, szín, forma szerint), analógiák, a rész-egész viszony észrevétele. Az analizáló-szintetizáló készség, a szerialitás fejlesztése.

"...Ahhoz, a szinthez kapcsolódva kell a fejlesztést elkezdni, illetve ott kell fejleszteni, ahol a gyermek még biztonságosan mozog, s a tudás már készségszintű, mert csak így válik lehetőséggé számára az eredményes feladatvégzés" - írja *Vigotszkij*, s ezzel maximálisan egyet kell érteni.

Az együttműködéshez nélkülözhetetlen a szándékos figyelem. Ez olyan szenzoros organizációt kíván, amely minden cselekvésben a lényeges érzékletet különbözteti meg a lényegtelenről. A vizuális figyelmet a kívánt tárgyra kell irányítani. Olyan játékszituációt kell biztosítani, amelyben a gyermek velünk szembeni interakciója számára érdekes lesz. A gyermek csak óvatos előrehaladással tapasztalhatja meg egy feladat struktúráját és variánsait, s próbálja az újat a jelenlévő rendszerbe besorolni. Ezért fontos, hogy a feladatok egy adott foglalkozáson belül is bár legyenek változatosak, de ne legyen túl nagy a különbség a régi és újabb feladat között.

A szűk transzfer játéktér, a konkrétság, a generalizáció, átadó képesség csekélyebb volta miatt mindig konkrét, közvetlen, a valóságra irányuló tevékenységet kell végezni. Meg kell tanulniuk hasonlóságot képezni majd általánosítani.

Az egyéni fejlesztésnél éppen a gyermekek sokfélesége miatt témaköröket megjelölni, "receptet" adni nem lehet. De fontos, hogy sor kerüljön a fixálás, a tárgyra irányultság, a tárgy szemmel való követése, a változás illetve állandóság megfigyelésére.

Szerep jut a foglalkozásokon az adott feladathoz illő rövid mondókák, versek, énekek mondogatására, mutogatására. Ez az emlékezet fejlesztését is szolgálja.

De feladat lehet a tárgyállandóság kialakítása a különböző szempont szerinti válogatás, osztályozás, csoportosítás, a sorrendiség kialakítása.

A tárgyakkal történő manipuláció mellett a foglalkozásokon a képek is jelentőséget kapnak. A tárgyat képpel, a képet képpel egyeztetik, észrevetetik a hiányt, azonosságot, különbséget, változást, rész-egész viszonyt.

A színek megtanítását, nagyság szerinti csoportosítást, fő fogalom alá rendelést végeznek.

Mindezeknél a nyilvánvaló nagy különbségtől haladnak az alig észre-vehető felé. A tárgyon végzett játékos gyakorlatokat igyekeznek síkra lefordítani, képeken, feladatlapokon is felismerni, megmutatni, kiválasztani ugyanazt.

A csoportos foglalkozásokon tanultak elmélyítésére, integrálására is lehetőség nyílik. Az önkiszolgálás részfeladatai pl.: "toalett tréning", egyes ruhadarabok felvétele stb. lépcsőn járás váltott lábbal stb. megtanítása is egyéni fejlesztés során történik.

A helyes ceruzatartás, a helyes nyomaték, az egyszerű ábrák színezése, a bekarikázás, összekötés technikájának megtanítása illetve iskolába induló jobb képességű gyermekek grafomotoros fejlesztése is e foglalkozásokon történik.

Itt tanulhatják meg az időrendi sorrendet, az egyszerű történetek képek segítségével történő felidézését éppúgy, mint a bal-jobb differenciálását, esetleg a névutókat - ha erre alkalmasak. Bővül aktív szókincsük, kezd kiépülni grammatikai rendszerük, megtanulnak kérdezni.

Fontos, hogy a csoportos és egyéni fejlesztés összhangban - az utóbbi egyénre szabott - legyen, hogy kellő időt biztosítson a gyakorlásra, s ne nélkülözze a pedagógiai tudatosságot.

4.5.7. Zenei nevelés alapjai

Ez a foglalkozás lehetőséget nyújt a zene, a ritmus személyiségformáló szerepének megalapozására.

Formája:

- csoportos, mikrocsoportos, egyéni **Ideje:**
- alkalomszerűen, illetve heti 2 alkalommal **Időtartama:**
- a gyermek igényének megfelelően 5 - 10 perc **Célja:**
- a zenei érdeklődés felkeltése
- a környezet hangjainak felismerése, differenciálása
- utánzásra késztetés
- a ritmusérzék fejlesztése
- a gyermek érzelmi életének alakítása, a gátlások oldása
- a zenei hallás fejlesztése
- hangulatkeltés, motiválás
- a beszéd, mozgás, zene, játék összekapcsolása, egymás hatásának erősítése
- a nagyon egyszerű népi mondókák, versek, énekek megtanítása
- a zenehallgatás megszerettetése
- a csend, a zörejek, a zene szerepének értékelése.

A sajátos nevelési igényű, értelmi fogyatékos gyermek életét végigkíséri a zene. A zene megnyugtató, elringató, figyelemfelkeltő, motiváló szereppel bír. Az a gyermek, aki a születése pillanatától élvezzi az édesanyja megnyugtató beszédét, halk énekét, aki megtapasztalja a csend jelentőségét - és nem állandóan szóló rádió, TV háttérzaja mellett él - igényli a zenét, illetve később maga is szívesen énekel.

Ezért fontos, hogy tudatosan építse ki a felnőtt közösség azt a légkört, ahol a zenének is szerepe van. Már a zörejek fontos szerepet játszanak a gyermek ismeretszerző folyamatában. A többször ismétlődő zörejhangokból mozgásokra, eseményekre tud következtetni (megérkezett valaki, ebédünk stb.). Maguk is keltenek zörejeket játékuk során. A felnőtt felhívja a figyelmet a környezetben keletkezett váratlan zörejekre (mentő, autó, útfűrés, telefoncsörgés stb.).

A beszéd és a zene szoros kapcsolatban van. A beszéd tempója, a ritmus, a hanglejtés, a hanghordozás, a hangmagasság más-más jelzéssel bír a gyermek számára. Érzelmi hatása különös jelentőséggel bír. A kisgyermeket zenei hangok tömege veszi körül, ebből az értelmi fogyatékos óvodás életében az ének játszik óriási szerepet.

A hangszer is szerepet kaphat, mert élményt jelent a gyermeknek a felnőtt furulyázása, gitározása, sőt ő maga is megismerkedik a különböző hangszerekkel, azonban az énekhang közvetlen személyes kapcsolatot, teremtő játékot, mozgást kísérő szerepe nagyobb. Az egyszerű mondókák, dalok a magyar beszéd hanglegjtését, ritmusát pontosan követik. A dalokat elsősorban a magyar népdalkincsből válogatják.

A dalok szolgálhatják a hangulatkeltést, zenehallgatásként énekelhetnek. Ilyenkor a szöveg is érdekes lehet, míg máskor a szöveg jelentéktelen. Az óvodában alkalmazott mondókák, énekek hangsúlya, lüktetése, ritmusa, szövege, hanglegjtése, dallama, mozgásossága egyaránt jelentőséggel bír.

A dalokat először a felnőtt éneкли, a gyerek figyel, vele örül, újra és újra kéri. Tehát egy-egy mondóka vagy dal önmagában is öröm, de igazi örömet a sokszori ismétlés ad. Fokozza a gyermek érdeklődését, a szép, tiszta felnőtt éneklés, a tempóváltoztatás, a halkabb, hangosabb előadásmód. A pedagógus mimikája, gesztusai esetleg bábok alkalmazása fokozhatja a hatást.

Várható fejlettségi szint az óvodáskor végén

- ismerjék fel a tanult énekeket
- szívesen vegyenek részt dalos játékokban
- szívesen énekeljenek
- tudjanak egyenletes lüktetéssel kísérni egyszerű dobbal
- ismerjék a hangszereket.

4.5.8. Kiegészítő speciális fejlesztések, módszerek

Mozgásfejlesztés Kulcsár Mihályné módszerével (KMT)

A módszer alapját a mozgáskoordinációt fejlesztő gyakorlatok adják, a többi terület, amit az eljárással fejlesztünk a mozgáshoz kapcsolódik. Célja az idegrendszer organizáltabb működésének elősegítése. A tréning során a gyermek – a mozgás szempontjából – újra éli életének egy korábbi szakaszát, melynek természetes fejlődésében elmaradások mutatkoztak, vagy amely szakaszt a gyermek fejlődése során átugrott. Néhány terület, amely a módszer segítségével fejleszthető:

- téri irányok gyakorlása térben és síkban;
- szem-kéz koordináció és iránykövetés fejlesztése;
- térérzékelés fejlesztése;
- egyensúlyérzék fejlesztés;
- elemi mozgások fejlesztése, dominanciák rendezése, fejlesztése.

Meseterápiás személyiségfejlesztés:

A meseterápia azon a felismerésen alapul, hogy nincs olyan élethelyzet, amelynek ne lenne mesebeli párja. A mese az ösbizalom élményét erősíti meg – azt, hogy jó a világ, jó volt ide megszületni. Ezzel az alapvető érzéssel sokkal könnyebb elviselni a nehézségeket, kudarccokat, és könnyebb derűsnek, vidámnak lenni. Ezen kívül egy biztosságos értékrendszer kialakítását segíti elő: tiszteletre, szeretetre, kitartásra nevel. A napi mesei élménnyel adjuk meg a lehetőséget arra, hogy a belső biztonságuk kialakulhasson.

Speciális zenei fejlesztés

A zenei fejlesztés a dallam, az éneklés, a kellemes hangingeretek ismétlésével, sokféleségével a beszédfejlesztés, a kommunikáció, a figyelemfejlesztés, és a megnyugtató eszköz a sérült gyermek személyiségformálásában. A foglalkozásokat végig kíséri az éneklés. Hatásai: a zene emóciókat mobilizál, növeli a percepció érzékenységet, figyelemkoncentráció és

figyelemserkentő hatású, erősíti az én-élményt, az identitás újrászerveződését

ULWILA zenei tanítási módszer

Ez a módszer a középsúlyos értelmi fogyatékos gyermekek és fiatalok számára *Heinrich Ulrich* német gyógypedagógus által kidolgozott zenei módszer. Magyarországon *Vető Anna* adaptálta. Célja a gyermek ritmusérzékének, zenei hallásának fokozásán túl a színek és egyszerű speciális hangszerek

alkalmazásával hangszeres zenei nevelés, a zenekari együttzenélés érdekében. Az óvodáskorú gyermekek ennek alapjaival ismerkednek.

Alapozó Terápia

Komplex, mozgásfejlesztésen alapuló (u.n. motoszenzoros típusú), idegrendszer fejlesztő terápia, mely során a gyermekeknél újraindítjuk az emberi fejlődéstani mozgássorozatot, mintegy még egyszer "belökve" az agy fejlődésbeli lehetőségét és a gyereket a terápia során igen magas fokú mozgásügyességig juttatjuk el.

Ezzel a mozgásfejlesztési gyakorlatsorral hatunk az emberi agyban a beszéd működéséért (olvasás, írás) felelős területekre is.

A terápia során a mozgásalapot kiegészítjük fejlesztő pedagógiai módszerekkel (idő, tér, emlékezet, hallás- és beszédészlelés-fejlesztés, stb.) ezzel tesszük teljessé.

Ez a terápia hatásos:

1. Megkésett vagy/és hibás, akadályozott beszédfejlődésnél (diszfáziák).
2. Diszlexiánál, alaki diszgráfiánál= olvasás és/vagy írásgyengeségnél.
3. Azoknál az organikus eredetű túlmozgásos (hypermotil)- figyelemzavaros gyermekeknél, akiknél a szülés körül oxigénhiányos károsodás keletkezett.
4. Fejlődésben, érésben elmaradt óvodásoknál.
5. Enyhe értelmi fogyatékos gyermekeknél.
6. Minden olyan gyermeknél, aki mozgásügyetlenségben szenved bármilyen okból.

Projektpedagógia az óvodai nevelésben

Az óvodai nevelés országos alapprogramjáról szóló 363/2012. (XII. 17.) Kormányrendelet szerint az óvodában a tanulás folyamatos, főként utánzásos, spontán és szervezett tevékenység, mely az egész óvodai nap folyamán megvalósulhat természetes és szimulált környezetben, kirándulásokon. Formáit, szervezeti és időkereteit az óvodapedagógus határozza meg. Az óvodai tanulás a teljes személyiség fejlődését, fejlesztését támogatja. Az óvodai tanulás célja a képességfejlesztés, a tapasztalatok bővítése, rendezése.

Az óvodapedagógus a tanulási folyamatok megszervezése során a gyermekek előzetes élményeire, tapasztalataira és ismereteire épít.

Ahhoz, hogy a tanulás eredményes legyen, szükség van a gyermek cselekvő aktivitására, a közvetlen, minél több érzékszervet foglalkoztató tapasztalásra, felfedezésre, a kreativitás erősítésére.

A projektpedagógia alkalmazásával mindezeket a jogszabályi elvárásokat teljesíteni tudjuk.

Tevékenységtervünket a kiemelt projektek, egész intézményegységre vonatkoznak! A módszer kiváló alkalmakat, lehetőségeket tartogat a pedagógus számára a tehetségfejlesztés és a felzárkóztatás területén is, hiszen a mikrocsoportos tevékenységszervezés, a differenciált feladatadás és az egyéni fejlesztés minden szakasz szerves része.

A tervszerű, tudatos nevelőmunka alapja, hogy az óvodapedagógus éves tervet készít a tanulási folyamatokhoz, és ezt a stratégiai tervet bontja le operatív tervekké, melyekben az egyes projektek folyamatát, lépéseit rögzíti. A projekteket legcélszerűbb anyanyelv/a külső világ tevékeny megismerésébe beépíteni, mely az összes többi tevékenységi terület alapját képezi, ha komplex módon gondolkodunk a tervezésről. Évente csak annyi projektet tervezünk, amennyi nem lesz megterhelő sem a gyermekcsoport, sem a pedagógus számára.

Egy-egy projekt 1 hetes időtartamban valósulhat meg, ezeket az időintervallumokat képesek befogadni az SNI-s óvodás életkorú gyermekek.

Az idő, helyszín, anyagszükséglet, játéktémák tekintetében a tudatosság, tervszerűség hangsúlyos. A projektek megvalósításában a gyermek ismerete, gondolkodásmódja behatárolt, ezért a pedagógus irányítja a folyamatot.

A projektek megvalósítása során a tanulási folyamatok keverednek a játéktevékenységgel és a munka jellegű tevékenységgel, mely a gyermekek sokrétű és számukra észrevétlen képességfejlesztését is biztosítja.

4.5.9. Tehetséggondozás

Az óvodai tehetséggondozás a tehetség-ígéreték megtalálásával kezdődik, majd a fejlesztés egyénre szabott módjaival folytatódik.

Az óvodában a tehetséges gyermekek fejlesztése történhet az óvodai csoportban, illetve kreativitást fejlesztő „tehetséggondozó” foglalkozásokon. Erre a habilitációs órakeret felhasználása adhat lehetőséget intézményegységünkben.

Az óvodai csoportban a tehetségfejlesztés a mindennapi cselekvéses helyzetekbe van beépítve, a gyerekek szabadon dönthetnek, hogy részt vesznek-e a felkínált tevékenységben. Ezek a helyzetek nyitottak, bármikor bárki bekapcsolódhat vagy kiléphet a tevékenységből. Természetesen ezek a foglalkozások is játékosak. Ez hozzájárul az óvodás gyermek személyiségének alakulásához, amelyet az érzelmi biztonságot nyújtó, támogató környezet és az óvónő személyisége is segít.

A tehetséggondozás céljai:

A tehetséges gyermek erős oldalának fejlesztése

Emlékezet, fantázia, logikus gondolkodás terén viszonylag könnyen felismerhető a tehetség-ígéretes gyermek. A gyermek egy-egy területen rengeteg ismeretanyagot halmoz fel. Segítenünk kell, hogy ezeket elmélyíteni tudja. Nem célunk, hogy koravén kis emberkéket neveljünk, de teremtsünk minél több lehetőséget, hogy játékos feladatokkal, játékhelyzetekben (logikai játékok, szerepjátékok stb.) minél több sikerélményt szerezzenek

Minden terület fejlesztése

A gyermekek fejlesztése során fontosnak tartjuk -a különleges esetleg fejlesztésre szoruló területek mellett-, az átlagos képességek, az egész személyiség támogatását

A tehetséges gyermek gyenge oldalainak fejlesztése

Tehetséggel összefüggő gyenge oldalon „hiányosságot” kell értenünk, amelyek a tehetség fejlődését megnehezítik vagy éppenséggel megakadályozzák. A gyenge oldalak általában – valamiféle kiegyensúlyozatlan tehetségprofilban nyilvánulnak meg:

Problémák jelenhetnek meg pszichomotoros képességek, érzelmi-szociális érettség vagy éppen a motiváció területén. Mindenesetre ezek a „hiányosságok” a tehetség kifejlődését megnehezítik, esetleg

megakadályozzák. A gyermek esetleges „gyenge” oldalát mindenképpen diagnosztizálni kell, amelyeknek mindegyike különböző bánásmódot igényel. Ezek alapján egy program, amely a tehetséggel kapcsolatos gyenge oldalakat akarja megszüntetni, pszichológiai bázisú kell, hogy legyen, és egyedi segítségnyújtásban nyilvánul meg.

Az óvodapedagógus feladatai:

A gyermek személyiségének figyelembe vételével átlagon felüli adottságaik, kreativitásuk, motivációjuk felfedezése, személyiségük optimális fejlesztése, önmagukhoz mérten tehetségük kibontakoztatása.

A gyermek együttműködésének, társas kapcsolatainak, kommunikációjának fejlesztése.

Az 5-6 éves, illetve iskolába készülő gyermekek számára olyan tevékenység biztosítása, melyben önmagához mérten kibontakoztathatja tehetségét. Ezáltal esélyegyenlőség biztosítása ennek a korosztálynak.

Az egyéni képességekhez igazodó tevékenységtartalmak kimunkálása, éves munkaterv, gazdag, színes tehetséggondozó programok készítése.

5. Szervezeti és időkeretek

A speciális óvodánkba a gyermekek a szülő kérésére és a Vármegyei Szakértői Bizottság javaslata alapján kerülnek. Az 5 óvodai csoportunkba a szakértői vélemény figyelembevételével helyezzük be a gyermekeket:

- Manócska csoport: enyhe értelmi fogyatékos (tanulásban akadályozott) óvodások csoportja
- Cica csoport: autizmussal élő óvodások csoportja.
- Maci csoport: közép súlyos értelmi fogyatékos (értelmileg akadályozott) óvodások csoportja
- Süni csoport: autizmussal élő óvodások csoportja
- Katica csoport: autizmussal élő óvodások csoportja

Mind az 5 csoportban intenzív gyógypedagógiai fejlesztést biztosítunk alacsony létszámok mellett.

Felvétel az óvodába

Az a gyermek kerülhet a gyógypedagógiai óvodába, aki rendelkezik a szakértői és rehabilitációs bizottság szakvéleményével, s megfelel a következő *minimum követelmény*nek a 8 hét próbaidő végére:

mozgás terén:	helyzet és helyváltoztató alapmozgásokra képes, sima talajon önállóan jár;
gondozás terén:	öltöztetésnél: együttműködő; étkezésnél kanállal képes enni, pohárból kevés folyadékot inni;
kommunikáció terén:	figyel a beszélőre, minimális kontaktus kialakítható vele;
szociális fejlettség terén:	csoportban nevelhető, önmagára és társaira nem jelent veszélyt

Amennyiben nem biztosított a megfelelő számú és rendszeres kisegítő személyzet ezek a feltételek az érvényesek. A csoportlétszám 6-9 fő. A vegyes életkorú csoport az optimális. A pedagógiai program legfőbb jellemzője a rugalmasság. Ez jelenti az év folyamán az egyes tevékenységek aránybeli eltolódását éppúgy, mint a napirenden belüli rugalmas kereteket. Mivel a sajátos nevelési

igényű, értelmi fogyatékos, autista óvodások spontán tanulása is sérült, indokolt, hogy a többségi óvodáktól eltérően kötött, tehát az egész csoport számára kötelező foglalkozások, illetve mikrocsoportos, egyéni fejlesztő foglalkozások váltsák egymást. Fontos a tevékenységek közötti harmonikus arányok kialakítása, szem előtt tartva a játék kitüntetett szerepét. Az egész napos tevékenység során megteremtik a megfelelő kereteket a mozgásigény kielégítésére csoportos foglalkozások, szabadban végzett játék, tornázás, kirándulás segítségével, azzal a céllal, hogy a gyermek természetes igényévé váljon, beépüljön szokásrendszerébe, s mert a "gyökerek" kiépítése a munka alapja.

A mozgásos tanulás a tanulás többi területével is szoros kölcsönhatásban van. A fejlesztőmunkánkban kiemelt szerepe van az önállóságra nevelésnek. Az óvodába kerüléskor e terület fejlesztése nagyobb időkeretet kap, mint az értelmi nevelés, a későbbiekben az arány megfordul. Megfelelő időt, teret, sok-sok próbálkozást kell biztosítani a fokozatosság elvét szem előtt tartva a gyermekeknél.

Az óvodai élet szervezésében a gondozásnak is kiemelt szerepe van. Az óvodapedagógus/gyógyapedagógus a gondozás folyamatában is nevel, építi a kapcsolatait a gyerekekkel, egyúttal segíti önállóságuk fejlődését együttműködve a gondozást végző többi munkatárssal. A higiénés szokások kialakítása, a helyes táplálkozás, a szabadlevegőn való tartózkodás, a helyes öltözködés szolgálja az egészséges életmódra nevelést, azt, hogy az óvodások teherbíró képessége, edzettsége, a betegségekkel szembeni ellenállása, fizikai erőnléte fokozódjon. A szülőket is próbálják befolyásolni közös programok, kirándulások alkalmával.

A mozgás, a célzott foglalkozások, a környezet kínálta spontán tanulási helyzetek hozzájárulnak az érzelmi neveléshez. E terület az óvodánkban kiemelt jelentőségű.

A szokásrend, a mindennapok ritmikus ismétlődései tagolják az óvoda életét. Az óvodáskorú gyermek igényli az ismert és áttekinthető, ismétlésekkel tagolt napirendet, a biztos támpontokat. Ezekben természetesen lehetnek kivételes alkalmak, mint az ünnepi készülődés ideje, vagy az ünnepek.

A sajátos nevelési igényű, értelmi fogyatékos, autista kisgyermek életében a napi ritmuson túl a megszokott kereteknek is nagy jelentősége van.

Az óvoda napirendje

08.00. - 08.30.	gyülekező, szabad játék
08.30. - 09.30.	kötelező foglalkozások
09.30. - 09.40.	tisztálkodás
09.40. - 10.00.	tízórai
10.00. - 11.00.	kötelező foglalkozások (egyéni, mikrocsoportos vagy csoportos formában), illetve játék
11.00. - 12.00.	levegőzés (önkiszolgálás fejlesztése)
12.00. - 12.15.	WC, kézmosás
12.15. - 12.45.	ebéd
12.45. - 13.00.	WC, kézmosás, ágyazás
13.00. - 14.30.	mese, alvás, pihenés
14.30. - 14.45.	öltözés, WC,
14.45. - 15.30.	foglalkozások
15.30. - 15.45.	uzsonna
15.45. - 17.00.	szabad vagy irányított játék

Ez a napirend csupán egy keret.

Rugalmasan változik az adott igényeknek megfelelően.

Az óvoda teljes nyitvatartási idejében a gyermekekkel történő foglalkozások mindegyikét óvodapedagógus irányítja. 1 gyógypedagógus / óvodapedagógus van jelen a csoportban. 12 óra után a gyermekek bár továbbra is az óvodában tartózkodnak, egyben az ún. napközis terület részeseivé is válnak. Innentől óvodapedagógus-napközis nevelő látja el gondozásukat, nevelésüket.

A gyógypedagógus fejlesztő munkáját segíti a gyógypedagógiai asszisztens (gyermekfelügyelő, dajka), aki a gyermekek szabad játékát is képes irányítani, segíteni. A kötött foglalkozások, az önkiszolgálásra nevelés célzott foglalkozásai, a levegőztetés délelőtti zajlanak. A délutáni alvás után a gyakorlásra, szabad játékokra van lehetőség.

Az egyes foglalkozások időtartama függ az adott gyermekcsoport fejlettségétől, a témától, illetve az egyes gyermekek aznapi állapotától. S így 5 - 15 – 20, akár 30 perces foglalkozások lehetnek.

A foglalkozások azonos rítusok szerint indulnak (teremrendezés, névsorolvasás, hiányzók felismerése, időjárás megfigyelése).

A gyógypedagógus törekszik a játékosságra, a gyermek életkori, fejlődésbeli különbségeinek figyelembevételére már a tervezés idején is.

A fejlesztés során folyamatos ellenőrzéssel győződik meg az eredményességről. Lehetőséget biztosít az elmélyült tevékenységre, biztosítja az értő figyelmet, differenciált feladat adással, sokoldalú megközelítéssel, sok gyakorlással segíti az ismeret elsajátítást. Ez cselekedtető tanulásirányítás.

A csoportos és egyéni foglalkozások, a pihenésre, nyugodt étkezésre, tisztálkodásra, az önállóságra fordított idő megfelelő aránya biztosítja a gyermek optimális fejlesztésének, s a túlterhelés illetve üresjárat kiküszöbölésének.

A tevékenységi formák ritmikusan ismétlődnek, a gyakorlásra, az ismétlésre kellő időt biztosítva, a gyermek spontán megnyilvánulásait is figyelembe véve.

A tematikus feldolgozásnak megfelelően az egyes témák feldolgozási ideje 1 hét, vagy ennél hosszabb ideig is tarthat. Figyelembe veszi a pedagógus azt a tényt, hogy a tanulás az óvodások számára kapcsolatfelvétel, és a világgal való együttműködés kiegészítését jelenti. Ez a világ számukra mérték és tükör, mely személyiségük épülése szempontjából, és mint tananyag, az életben való eligazodáshoz feltétlen és egyaránt szükséges.

6. Sajátos feladatok a gyermekvédelemben

Alapelvek

- A gyermeket – mint fejlődő személyiséget – szeretetteljes gondoskodás és különleges védelem illeti meg.
- Az óvodai nevelés kiegészítő, hátránycsökkentő szerepet tölt be.
- A Gyógypedagógiai Óvoda minden dolgozója tagja a gyermekvédelmi jelzőrendszernek.
- Az óvodapedagógusok, vezetők, a nevelőmunkát közvetlenül segítő (dajka, pedagógiai asszisztens) összes dolgozó elfogadja, tiszteli, megbecsüli, bizalommal fordul minden gyermekhez.
- A gyermeki jogok védelme, figyelembevétele tiszteletben tartása, érvényesülésének ellenőrzése áthatja az óvodai nevelést.
- Minden partnerrel kommunikatív, partneri viszony kialakítására törekszünk.
- Szem előtt kell tartani az eredményesség alapelvét azt, hogy a segítő munka az érintett gyermek „jól-létét” szolgálja.
- GDPR szabályainak betartása kötelező érvényű, a gyermekekkel foglalkozó minden személy számára (dolgozók, egyéb szakemberek, hallgatók).

Az óvodapedagógusok/gyógypedagógusok feladatai:

- A gyermeki jogok betartatása, azok érvényesítése, a gyerekek érdekeinek képviselése, a hátrányos megkülönböztetés, a diszkrimináció megelőzése.
- A gyermeki személyiség kibontakoztatásának elősegítése.
- Esélyegyenlőség biztosítása.
- Hátrányos és veszélyeztetett helyzet felismerése, jelzőrendszer működtetése, szükség esetén alkalmasszerűen belső esetmegbeszélés szervezése.
- Segíti a szülői jogok érvényesítését és a köteleességek betartását.
- Figyelemmel kíséri, és segíti a gyermek rendszeres óvodába járását.
- A szülőkkel együttműködő kapcsolatot alakít ki.

Saját csoportjában gyermekeinek figyelemmel kísérése az alábbi szempontok alapján:

- a gyermek személyi higiéniája;
- a gyermek egészségügyi állapota: betegségei, fertőzések, táplálása, pihenése;
- a gyermek viselkedése, magatartása az óvodai nevelés folyamán;

- a gyermek környezetéhez, felnőttekhez, társakhoz való viszonya;
- a gyermek fejlettségi mutatói, mentális állapota;
- a gyermek családi állapotában bekövetkezett változások;
- a gyermek állapotromlása.

Bármely fenti szempontban bekövetkező negatív változás jelzésértékű lehet a gyermek családjában, környezetében lévő esetleges problémára, mely a gyermek egészséges fejlődését akadályozza vagy veszélyezteti. Az óvodapedagógus/gyógypedagógus feladata, hogy az észlelést követően haladéktalanul jelzéssel éljen az óvodai és iskolai szociális segítő, az intézményegység vezetője és a főigazgató felé.

Az óvodapedagógus/gyógypedagógus a szociális érzékenysége és tapintata alapján a családdal való kapcsolata során a kompetenciahatárok megtartásával próbálja feltárni és megfogalmazni az esetleges problémákat. A családdal való kapcsolatot jellemezze: a bizalom, a feltétel nélküli elfogadás, a titoktartás, egymás tisztelete, a gyermeki jogok érvényesítése. Ennek érdekében egyéni beszélgetéseket, interjúkat kezdeményezhet a szülőkkel a napi találkozások, a fogadóóra és a családlátogatás keretében.

7. Ellenőrzés, értékelés

7.1. A gyermek fejlődését követő rendszer, méréseink

A gyermekek megismerése, megértése nevelőmunkánk elengedhetetlenül fontos mozzanata. Pedagógiai gyakorlatunkban a gyermekek fejlődését vizsgáló mérési módszer az úgynevezett Strassmeier skála, mely segít az értelmileg sérült gyermekek személyiség struktúrájának megismerésében, s a fejlesztés tervezésében. E skála öt területet vizsgál: önellátás finommotorika, nagymozgás, nyelv-beszéd, gondolkodás-érzékelés. A nevelési év elején állapotfelmérés történik e skála, illetve egyéni megfigyelések alapján és a pedagógus a pedagógiai megfigyeléseit írásban rögzíti (fejlődési lap + pedagógiai jellemzés). Az autizmus spektrum zavarral élő óvodásaink mérése kiegészül: Kathleen Ann Quill: Autizmussal élő gyermekek szociális és kommunikációs készségeinek felmérése felmérő eszközzel.

Mindezek, és a gyermek gyógypedagógiai - pszichológiai - orvosi vizsgálati lelete alapján készíti el a gyermek egyéni fejlesztési tervét, s tervezi a csoport munkáját.

Munkájára jellemző a folyamatellenőrzés: a pedagógiai vizsgálatot félévkor, évvégén megismétli.

A szülők a napi beszélgetések, a szülői értekezletek, a gyermek kiállított munkái, illetve a „nyílt nap” során - és az azt követő konzultáción győződhetnek meg gyermekük fejlődéséről.

7.2. A programellenőrzés és értékelés rendszere

Az ellenőrzési formák: folyamatos megfigyelés, feljegyzések készítése, a csoporttal foglalkozó gyógypedagógusok, fejlesztő szakemberek megbeszélései, a gyermekek cselekedeteinek, viselkedésének elemzése, fejlődési tesztek végzése, felmérések, nyomon követések.

Az ellenőrzésben résztvevők: munkaközösség-vezető, intézményegység vezető, igazgató.

Az ellenőrzés részben folyamatos, részben ciklusonkénti, pl. bizonyos célzott ellenőrzés: szokások elsajátítása, erőfeszítés, munkában való részvétel; vagy egyes fejlesztési terület eredményei.

Másrészt évenkénti: a magatartás, a viselkedés változása, a képességek fejlődése, a továbbhaladás lehetőségei stb.

Háromévente: az értékek elfogadása és az azzal azonosulás, a program erényei, hibái, az esetleges újabb kihívásoknak való megfelelés szempontjai alapján.

7.3. Gyermekek értékelése

Az óvodás gyermekek beilleszkedéséről, magatartásáról félévkor szöveges értékelést adunk.

Év végén egyénenként gyógypedagógiai értékelő lap kerül kitöltésre.

Gyógypedagógiai értékelőlap

Gyermek neve:.....

Születési ideje:.....

Megfigyelés ideje:.....

Megjelenés

Testileg korához képest megfelelően fejlett / fejletlenebb

Magatartás

Beilleszkedés

- a csoportba jól beilleszkedett
- nehezen illeszkedett be
- nem tudott beilleszkedni

Kapcsolata társaival

- a csoportban irányító szerepet tölt be
- társaival kapcsolatot kezdeményez
- a kialakult játékban részt vesz
- egy gyerekhez kötődik:.....(gyermek neve)
- társaival kapcsolatot nem kezdeményez
- szinte nincs kapcsolat a gyerekekkel
- félrehúzódó, társaival egyáltalán nincs kapcsolata
- társaival agresszív nyíltan / titokban

Kapcsolata felnőttekkel

- minden felnőttet szívesen, szeretettel fogad
- számára ismerős felnőtteket szereti, idegenekkel tartózkodó
- egyes felnőttekhez nagyon erősen kötődik
- mindenkivel tartózkodó, de lassan feloldható
- minden kapcsolatot elutasít
- felnőttekkel agresszív

Csoportos foglalkozásokon

- jó és állandó kapcsolat tartható vele, aktív, együttműködő
- folyamatos kapcsolat tartható vele, de gyakran noszogatni kell
- hangulatától függően részt vesz
- szuggesztív irányítás mellett vonható be a foglalkozásokba
- nem együttműködő, nem kapcsolódik be
- figyelme kiterjed az egész foglalkozásra
- figyelme néha ellankad, ilyenkor személyesen kell hozzá fordulni
- figyelme rövid időre köthető le, hamar kifárad

- figyelme állandóan elkalandozik

Egyéni foglalkozásokon

- aktív, érdeklődő, jól foglalkoztatható
- aktív, de kevésbé érdeklődő
- a csoporthoz képes fáradékonyabb

Jutalmazásra

- örömmel reagál
- változóan, hangulatától függően reagál
- közömbös marad
- elutasítja

Büntetésre

- dacosan reagál
- megbánással reagál
- közömbös marad
- valószínűleg nem érti a szituációt
- mindennek, ami vele történik, örül

Beszéde

Beszédértés

- alacsony szintű társalgás kialakítható vele összetett utasításokat megért
- egyszerű utasításokat megért
- erősen tagolt szóbeli közlést megért
- gesztusokkal kísért közlést ért meg
- a sokat használt, általa ismert felszólításokat érti meg
- csak a nevére reagál
- nevére nem reagál

Beszédutánzó készség

- a tanult fogalmakat, szavakat ügyesen utána mondja
- csak nehezen tanulja meg a szavakat, sok hibával mondja a felnőtt után
- hibásan utánoz, spontán nem javít
- irányításra sem javítja a szavakat
- után mondás helyett csak a száját mozgatja
- nem mondja a felnőtt után

Beszédkészítettség

- szívesen kommunikál, van közölnivalója
- magától ritkán beszél, kérdésekre válaszol
- csendes, halkán, bizonytalanul beszél, főleg kérdésekre ad rövid választ
- van közölnivalója, de nem tudja kifejezni magát
- nincs, vagy alig van mondanivalója

Beszédprodukció, önkifejezés (tartalmi elemzés)

- kerek, egész mondatokban beszél
- töredékes mondatokban beszél
- agrammatikus mondatokban beszél
- főleg szavakban, néha mondat értékű szavakban beszél
- csak néhány szót ejt, inkább gesztusokkal, jelekkel fejezi ki magát
- csak hangokat ad ki és mutogat
- semmilyen hangot nem hallat
- sírással, nyugtalansággal fejezi ki magát

Beszédérthetőség (alaki elemzés) beszéde

viszonylag tiszta, érthető

- elmosódottan, de érthetően beszél
- beszéde nehezen érthető
- beszéde nem érthető, csak hangokat hallat

Játék

- új játékokat kezdeményez
- a játékban irányító szerepet tölt be
- egy-egy társával szeret játszani, leginkább.....val,
- többnyire egyedül játszik, de mások közeledését elfogadja
- többnyire egyedül játszik, mások közeledését nem fogadja el Kedvenc játéktevékenysége spontán helyzetben:.....
-
-
-

Játéktárgy használat

- a játékokat rendeltetésszerűen használja
- nem rendeltetésszerűen használja (pl. dobál vagy rág)

Kitartás

- hosszú ideig játszik egy játékkal elmélyülten
- hosszabb ideig játszik, de több játékkal
- játékát hamar elunja (5-10 perc) és másikat keres
- játéka kapkodó, szétszórt (1-2-perc)
- semmilyen játéktárgy nem köti le a figyelmét

Irányított játékban

- szívesen vesz rész
- bevonható
- nem szívesen vesz rész, gyakran kiáll nem vonható be

Mozgás**Spontán tartások**

- biztosan áll
- kapaszkodva áll

- támasz nélkül ül talajon / széken
- támasztékkal ül
- spontán helyzetben hanyatt fekszik

Járás, futás

- biztosan jár, nehezített (egyenetlen) talajon is
- járása harmonikus
- széles alapon, „mackósan” jár, de biztosan
- teli talpra lép
- járása ingatag, bizonytalan
- kapaszkodva/vezetve jár
- biztosan, ütemesen fut
- nem tud futni

Ugrálás ugrás

- páros lábbal egyhelyben ugrál
- páros lábbal előrehaladva ugrál
- nem tud ugrálni
- földre lefektetett zsinórt vagy karikát átugrik
- zsámolyról leugrik
- után lépéssel próbál ugrani
- nem tud ugrani

Járás lépcsőn

- felfelé kapaszkodással / kapaszkodás nélkül/ váltott lábbal, mellélépéssel
- lefelé: kapaszkodással / kapaszkodás nélkül / váltott lábbal, mellélépéssel
- nem tud lépcsőn járni

A játékos utánozógyakorlatokat

- ügyesen utánozza
- néhány elemét utánozza
- nem utánozza
- beszéddel kíséri

- beszéddel olykor kíséri
- beszéddel nem kíséri

Finommotorika

Eszközhazsnálat

- rendeltetésüknek megfelelően használja, segítség nélkül
- kevés segítséggel használja
- sok segítséggel használja
- helytelenül használja, de segítséget nem tűr
- nem használja, nem keltik fel érdeklődését
- lesöpri az asztalról

Spontán rajza

- lengővonalas firka
- körkörös firka
- az ábrázolás szándékával „rajzol” (megnevezi), de még nem felismerhető
- felismerhető, figurális

Nyomatéka

- túl erős/megfelelő/gyenge

Emberábrázolás

- kezdetleges fej-láb ember
- rajzán minden főbb testrész megtalálható
- rajzán apróbb részletek is megtalálhatók
- rajza korának teljesen megfelelő
- diktálásra ábrázol
- minta után ábrázol (másol)
- nem ábrázol

Papírhátárt

- betartja/nem tartja be

Ceruzafogása

- megfelelő - 3 ujjas
- marokfogás
- nem fog rá a ceruzára

Kezessége

- kialakult: bal/jobb kezes
- még nem alakult ki

Megismerő tevékenység

Színismerete

- négy alapszint felismeri, megnevezi
- bizonytalanul ismeri fel, megnevezésbe néha téveszt
- színt színnel egyeztet
- egy-egy színt ismer:.....
- színeket nem ismeri

Három alapformát

(kör, négyzet, háromszög)

Jól / bizonytalanul/ nem differenciál

Egyeztetés

- képet képpel egyeztet
- képet tárggyal egyeztet
- tárgyat tárggyal egyeztet
- nem egyeztet

Testséma ismeret

- főbb testrészeket magán / másan / babán / képen megmutat
- főbb testrészeket megnevez
- egy-egy testrészt felismer
- testrészeket nem ismeri fel

Önkiszolgálás

Szobatisztaság

- toalett használatához semmilyen segítséget nem igényel
- szükségletét szóban / gesztussal jelzi
- rendszeres ültetés mellett száraz marad
- rendszeres ültetés mellett is előfordulnak „balesetek”
- pelenkás nappalra is / csak alváshoz

Étkezés

- villával önállóan eszik
- kanállal önállóan eszik
- kanállal segítséggel eszik - etetni kell
- pohárból önállóan iszik
- pohárból csak segítséggel iszik - itatni kell
- darabos ételt jól rág
- nem rág, pépeset eszik

Öltözködés

- önállóan öltözik vetkőzik
- segítséggel öltözik, de önállóan vetkőzik
- segítséggel öltözik, vetkőzik
- teljes kiszolgálást igényel, együttműködő
- nem együttműködő
-

Általános tájékozottsága

- szülei nevét megmondja
- társai nevét megmondja/ társait névről felismeri
- társai jelét megmondja/ társai jelét tudja
- nevét megmondja
- jelét megmondja/ felismeri
- nevére reagál

..... Ph.

.....
gyógypedagógus

.....
Intézményvezető

8. Óvoda-iskola átmenet

Az óvoda-iskola átmenet kérdésköre az óvodai nevelés egyik kiemelten fontos területe. Az SNI-s gyermekek esetében sokszor az iskolakészültség, az iskolai tanulásra való alkalmasság a gyermekek jelentős hányadánál nem éri el a sikeres, örömet okozó tanuláshoz elégséges alapot jelentő szintet. A kezdeti nehézségek okozta érzelmi behatások befolyásolják a gyermekek iskolai előmenetét: jelentős mértékben csökkenhet a tanulási motiváció, a motivációhiány pedig gátja a későbbi felzárkózásnak is.

Valljuk, hogy a gyermekek iskolára való felkészítéséhez tudatosság, flexibilitás, a szülőkkel való együttműködés szükséges. Elengedhetetlen, hogy ismerjük a gyermekek képességeinek fejlettségi szintjét.

Célunk: óvodából iskolába történő zökkenőmentesen átmenetet biztosítása, bármilyen SNI diagnózissal is rendelkezzen a gyermek.

Óvodáskor végére a gyermek, aki iskolaérettként intézményt vált, mindazokkal a kompetenciákkal rendelkezik, amely az óvodásokkal kapcsolatos elvárások sorában szerepelt. Ez az SNI gyermek esetében nagyon eltérő, hiszen Őket, önmagukhoz képest mutató fejlődésben tudjuk leginkább besorolni. Viszont, amivel egy iskolásnak rendelkeznie kell, fokozatosan kell megtanulnia.

A kisiskoláskor elérésekor a gyerekek különböző fejlettségi szinten vannak, amely a fejlődésbeli eltérés, az értelmi szint különbsége és a felkészítés változó formáiból adódik. Mi olyan módszerek alkalmazunk az egyéni fejlesztések során, melyek lehetővé teszik az egyéni ütemben való haladást, amelyek a tanulási képesség és a haladás kompetenciáinak kialakulását segíti.

Az óvodás gyermek nem készül direkt módon az iskolára, hanem éli a gyermeki életét, amely játékkal és tanulási helyzetekkel segíti a fejlődését, folyamatosan fejleszti a képességeit. A készülés folyamatos és fokozatos, komplex és differenciált, így az utolsó év célzott lehetőségeket biztosít a gyermekek számára. Mivel csoportjaik vegyes életkorúak, így az egyéni differenciálás e tekintetben is nagyon lényeges!

Fontosnak tarjuk, hogy a szülői kompetenciát is megerősítsük. Az óvodában elért szintet, követelményt közvetítsük, elvárjuk azok otthoni betartását is.

Tankötelezett korba lépő gyermekeinket óvodai utolsó évükben fokozatosan készítjük az iskolára. Ellátogatunk az általános iskolai intézményegységbe és lehetőség szerint megismerkednek a tanító nénikkel, az iskola napi és hetirendjével, szokásaival.

9. Óvodai program autizmus spektrum zavarral élő gyermekeket nevelő óvodák

Az óvoda pedagógiai programjának elkészítésekor figyelembe vett törvények, rendeletek, kiadványok:

- 2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről
- 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról illetve módosításai
- a Sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésének irányelve
- Óvodai Program Autizmussal élő gyermekeket nevelő óvodák számára (Autizmus Alapítvány 2007)

<http://www.logoportal.hu/repository/2424.pdf>

- Modellprogram az autizmussal élő gyerekek óvodai integrációjának elősegítéséhez (Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft., Budapest 2011)

http://www.educatio.hu/bin/content/tamop311/download/tamop_311/kiadvanyok/SNI/modellprogram.pdf

Ajánlások az autizmus-specifikus alapszolgáltatások kialakításához a köznevelésben Működésük minimális és optimális szakmai feltételrendszere (FSZK 2016) <https://fszk.hu/kiadvany/ajanlasok-az-autizmus-specifikus-alapszolgáltatások-kialakításához-a-koznevelésben/>

- Egészségügyi szakmai irányelv – Az Autizmusról/Autizmus spektrum zavarokról (2017)

[file:///C:/Users/Adminisztr%C3%A1tor/Downloads/002030_ESZI_honlapra_2017.02.20%20\(16\).pdf](file:///C:/Users/Adminisztr%C3%A1tor/Downloads/002030_ESZI_honlapra_2017.02.20%20(16).pdf)

2.1. Az óvodai nevelés céljai

Az autista gyermekek speciális fejlesztésére vállalkozó óvoda nevelési céljai és alapelvei egyrészt megegyeznek a közoktatási rendszer egyéb profilú óvodáival, figyelembe véve az életkori és egyéni sajátosságokat, az eltérő fejlődési ütemet:

- elősegíti a gyermekek sokoldalú, harmonikus fejlődését,
- a gyermeki személyiség minél teljesebb kibontakoztatását,
- fontos nevelési célja a gyermekek egészséges életmódra szoktatása,
- a szülők támogatása és tehermentesítése a speciális nevelés során,
- a gyermek érezze magát jól és biztonságban.

Másrészt kiegészülnek a fogyatéknak megfelelő speciális célokkal:

A legáltalánosabb távlati cél az egyéni képességek, fejlettségi szint mellett elérhető legjobb felnőttkori szociális adaptáció és önállóság feltételeinek megteremtése. Ennek elérése érdekében cél a sérült készségek kompenzálása, a fejlődésben elmaradott készségek habilitációs fejlesztése, a másodlagos (pl. viselkedés-) problémák kezelése, a mindennapi gyakorlati készségek speciális módszerek segítségével való tanítása. A típusosan egyenetlen képességstruktúrán belül elsődleges cél az elmaradt területek fejlesztése az átlagos vagy kiemelkedő képességek gondozása mellett.

Az autista gyermekek óvodai nevelésének célja az elemi adaptív viselkedések kialakítása:

- szociális, kommunikációs készségek célzott fejlesztése,
- az autizmusból és a társuló fogyatékoságokból eredő fejlődési elmaradások lehetséges célirányos kompenzálása,
- a sztereotip, inadekvát viselkedések kialakulásának megelőzése, illetve korrekciója,
- a fogyatékoság specifikus, protetikusan, augmentatív környezet, eszközök, módszerek és szokásrendszer kialakítása és használatának elsajátíttatása.

A fenti speciális óvodai célok eléréséhez a következő feladatok kapcsolódnak a fő fejlesztési területeken:

Kommunikáció és szociális viselkedés

- beszéd előtti (preverbális) csecsemőkori kommunikáció elemeinek tanítása,
- szociális kapcsolatteremtés elemeinek tanítása,
- beszéd vagy ennek hiányában alternatív, vizuális eszközzel történő kommunikáció használatának tanítása,
- tanítási helyzetben szükséges elemi szociális viselkedés kialakítása,
- augmentatív kommunikációs eszközök használatának tanítása mindennapi élethelyzetekben, a protetikusan környezet részeként.

Fejlődési funkció elmaradások, korai elemi készségek

Alapvető önkiszolgálási készségek kialakítása: rágás, étkezés, szobatisztaság, öltözés, tisztálkodás.

Korai kognitív funkciók

- elemi logikai műveletek, fogalmak, összefüggések tanítása,
- szociális kognitív készségek fejlesztése,
- egyszerű aktivitásformák kialakítása strukturált keretek között,

- általánosítás képességének fejlesztése,
- az elsajátított képességek önálló használatának tanítása,
- az elsajátított képességek más összefüggésben való használata,
- képességek alkalmazása más, elsősorban otthoni környezetben.

Viselkedésproblémák kezelése, megelőzése, alternatív viselkedések kialakítása

- kétszemélyes tanítási helyzetben való részvétel viselkedési elemeinek kialakítása,
- csoportba való beillesztés kialakítása,
- óvodán kívüli környezethez való adaptív viselkedés kialakítása.

A gyermekekkel kapcsolatos gondozási feladatok ellátása

Az ide tartozó feladatok megegyeznek a bölcsődei és óvodai gondozási feladatokkal.

A fenti célok és feladatok megvalósítása érdekében az óvodai nevelés, illetve ideális esetben a szülőkkel való szoros együttműködés eredményeképpen a gyermek egész ében töltött idejét, ezen belül különösen a természetes élethelyzeteket ki kell használni a fejlesztésre.

A szülők jogai, kötelességei és igényei

Az autista gyermekek alapvető speciális szükségletei, közé tartozik, hogy a nap huszonnég órájában támogató és strukturált, kompenzáló segédeszközként működő környezet vegye őket körül. E környezet folyamatos biztosítása lehetetlen az óvoda és a család szoros, aktív együttműködése nélkül.

A szülők számára fontos, hogy konkrét segítséget kapjanak az otthoni problémák kezeléséhez a gyermekkel napi kapcsolatban lévő pedagógustól. Ezért az óvoda pedagógusai, szakemberei legyenek szakmailag, felkészültek arra, hogy megfeleljenek a gyermekek speciális szükségleteiből fakadó igényeknek. Legyenek képesek biztonságos, elfogadó, támogató környezetet teremteni a gyermekek számára. Érzékenyen vegyék tekintetbe az autista gyermeket nevelő család szempontjait, figyelembe véve annak makro- és mikro társadalmi pozícióit, valamint belső struktúráját. A gyermek egyéni fejlesztési tervének kidolgozásakor a szülők és a család igényeit, kéréseit mindenkor szem előtt kell tartani - a gyermek képességeinek megfelelő realitásokon belül. A szülők segítséget várhatnak abban, hogy a módszertani alapelveknek megfelelő terápiás, illetve oktató - nevelő módszert válasszanak gyermekük számára, illetve abba betekintést kapjanak. Ennek feltétele, hogy a pedagógusok széles körű ismerettel rendelkezzenek a fentiekről.

Általános módszertani alapelvek, melyek minden autista gyermek fejlesztése során alkalmazandók nevelési helyszíntől, intézménytől függetlenül

1. Az óvodai fejlesztés minden esetben formális és informális felméréseken alapuló, egyéni fejlesztési terv alapján történik. E felmérések a szociális adaptáció színvonalára, a kommunikációs szintre, a meglévő kognitív képességekre, mentális korra vonatkoznak. Az egyes képességterületek fejlesztése közvetlenül a felmért meglévő és kialakulófélben lévő készségek azonosításán alapszik.
2. A felmérés során azonosított, már meglévő készségek alapot jelentenek a további készségek kialakításához, így azok használatát folyamatosan el kell várni, a fejlődést rendszeres felméréssel követni kell.
3. Az óvodai környezet protetikusan környezetté alakítása és az ehhez kapcsolódó egyénre szabott vizuális eszköztár megteremtése (az időbeli és térbeli tájékozódás, vizuális, augmentatív struktúra létrehozása) elengedhetetlen.
4. Az idő, az élethelyzetek, a tevékenységek gondos, pontos, a gyermek által jól átlátható strukturálása elengedhetetlen.
5. Az egyes gyermeknek megfelelő, egyéni motivációs rendszer létrehozása szükséges.
6. Augmentatív, vizuálisan segített kommunikációs rendszer a speciális környezetben belül a személyek között, beleértve a gyermek felé irányuló minden kommunikációt.
7. A gyermek felé irányuló kommunikációnak mindenkor igazodnia kell a gyermek mentális korához, beszédértésének valódi szintjéhez és autisztikus nehézségeihez: mennyiségében, tartalmában, időzítésében, szóhasználatában, nyelvi komplexitásában, változatosságában, metakommunikációjában.
8. A szociális fogyatékkal összefüggő tanítási nehézség miatt keresni kell az információk átadására a gyermek szintjének megfelelő és szociális vonatkozásoktól mindinkább független módszereket: pl. vizualizált instrukció, folyamatábra, stb.
9. A fejlesztésben és a viselkedésproblémák kezelésében alapvető a kognitív- viselkedésterápiás módszerek alkalmazása.
10. A szimbolikus gondolkodás sérülése miatt a gyermekek fejlesztése során a játéktárgyak használata helyett törekedni kell a valós, a mindennapi életben használt tárgyak, eszközök alkalmazására, (illetve a játéktárgyak használatát az adott, ritka esetben tanítani kell).
11. Az új készségek és ismeretek elsajátítása egyéni helyzetben történik, napi rendszerességgel szervezve.

12. Az általánosítás nehézsége miatt fokozott jelentőségű, hogy az ismereteket valós élethelyzetekben sajátítsa el, illetve gyakorolja be a gyermek, és a már megtanult ismereteket minél több helyzetben tanulja alkalmazni

13. Az óvodai fejlesztés során a sérülés-specifikus szociális, kommunikációs és kognitív fejlesztés áthatja az óvodában eltöltött idő minden percét.

2.2. Az óvodai élet megszervezésének elvei és gyakorlata

Személyi feltételek

Képzettség

Az autista gyermekek óvodai fejlesztéséhez autizmus területén speciálisan képzett személyzet szükséges.

Speciálisan képzett az a pedagógus, szakember, aki megfelelő elméleti felkészültséggel rendelkezik az autizmussal, és a lehetséges speciális pedagógiai és kognitív viselkedésterápiás beavatkozásokkal kapcsolatban. Gyakorlati tapasztalata van a fejlesztés során használatos speciális megközelítések, módszerek, eszközök alkalmazásában.

Létszám

Az autista gyermekeket ellátó óvodai csoportban az optimális gyermeklétszám 4-6 fő. A csoportban dolgozó felnőttek létszáma függ a csoportlétszámtól, homogenitástól, az egyéni fejlesztési szükségletektől, a felmerülő viselkedésproblémák súlyosságától, gyakoriságától. Azonos időben minimálisan 2 fő, optimális esetben legalább 3 fő speciálisan képzett, illetve ilyen ismeretekkel rendelkező (pedagógus és asszisztens) személy jelenléte szükséges.

Tárgyi feltételek

Az óvoda épületét, udvarát, kertjét, berendezését oly módon kell kialakítani, hogy szolgálja a gyermekek biztonságát, kényelmét, megfelelően testméreteiknek. A gyermekek fejlesztése során törekedni kell a mindennapi életben használt tárgyak, eszközök alkalmazására, valamint ha szükséges, a gyermek érdeklődésének megfelelő speciális jutalmak használatára. Az óvodai fizikai környezet strukturáltsága, szervezettsége biztosítson megfelelő munkakörnyezetet a pedagógusnak, valamint hatékonyan segítse elő az autista gyermekek minél nagyobb fokú önállóságát.

2.3. A protetikus környezet kialakítása

A protetikus (támogató) környezet a környezet adaptálását jelenti a gyermek speciális igényeihez. A lehető legnagyobb fokú önállóság elérésének segítése speciális eszközrendszer használatával, amely elsősorban a vizuális információátadás módszerére támaszkodik. A protetikus környezet az óvodai

fejlesztés teljes ideje alatt, illetve ideálisan otthon, távlatilag az egész életen áthasználandó és az összes tevékenység keretét adja. Szintje, tartalma, formája a gyermek fejlődését követve változik.

A protetikus környezet kialakításának céljai:

1. A tér- idő szervezése nyújtson minden gyermek számára látható és érthető információt arról, hogy:
 - mit kell, illetve lehet tenni,
 - hol történnek az egyes tevékenységek (pl. csoportszobában, udvaron, mosdóban),
 - mennyi ideig tartanak,
 - mi lesz a következő tevékenység.
2. A gyermek biztonságérzetének megalapozása oly módon is, hogy számára jól érthetően előre jelezzük az aktivitásokat.
3. A zökkenőmentes, önálló tevékenységváltás tanítása.
4. Az azonossághoz való ragaszkodás csökkentése, a változások elfogadtatása, speciális eszközökkel.
5. Változatos tevékenykedés kialakítása
6. A viselkedésproblémák megelőzése.

A protetikus környezet elemei:

- a. A tér strukturálása.
- b. Napirend (tér-idő struktúra).
- c. Munkaszervezés.
- d. Munkarend.

A tér strukturálása:

A tárgyi környezet megfelelő felépítése, áttekinthetősége vizuális támpontokkal szolgálhat a gyermekeknek. A terem bútorainak elrendezése segítheti a gyermekek önálló tevékenységét, a szabályok és határok felismerését és azokhoz való alkalmazkodást. A különböző tevékenységekhez igazodó helyszínek kijelölése, határvonalak világos jelölése, az eszközök adott helyszínen való alkalmazása elősegíti, hogy a gyermekek önállóan felismerjék, hol tartózkodnak, milyen viselkedést vár el a környezet. A környezet érthetővé tétele és a szokások együttes kialakítása biztonságot ad az autizmussal élő gyermekeknek.

A megfelelő tér kialakításánál figyelembe kell venni a következő szempontokat:

- A környezet legyen biztonságos, a gyermekek testi épségét veszélyeztető eszközök és anyagok megfelelő tárolása, elhelyezése, szökés, elkóborlás megelőzése nagyon fontos.
- Az önálló tevékenykedésre szánt terület legyen csendes, ingerszegény, esetleg "kuckó" alakítható ki a csapongó figyelmező gyermeknek.
- A szabadidős terület legyen a kijárattól távol, világosan jelölt területi határokkal, pedagógus számára jól átlátható. Csak olyan játékeszköz legyen a polcon, amit tudnak használni a gyermekek. Fáradékony, szenzorosan érzékeny gyerekek pihenőkuckó alakítható ki.
- Az étkezés helye legyen egyértelmű a gyermekek számára. Ha nem tudunk erre külön teret biztosítani, feltétlenül jelezzük jól láthatóan (pl. asztalterítő, asztal helyzetének megváltoztatása), hogy milyen tevékenység következik.
- A mosdók legyenek közel a csoportszobához. Az önálló vécé használat, valamint toalett tréning esetén is célszerű, ha a gyermekeknek nem kell hosszú utat megtennie a csoportszobától a mosdóig.

Az idő strukturálása

Az autizmussal élő gyermekeknek problémát okoz a szimbolikus, elvont, átmeneti, láthatatlan információk feldolgozása.

Érthető, hogy súlyos nehézséget jelent számukra a "láthatatlan idő" fogalma, mely rendkívül elvont. Bizonytalansághoz, félelemhez vezethet, hogy nem tudják a nap folyamán mi fog történni, egy-egy tevékenység mennyi ideig tart, meddig kell várakozni, lesz-e kedvelt tevékenység, esemény. A neurotipikusan fejlődő gyermekek is igénylik a fent említett kérdésekre a válaszokat, de ők képesek arra, hogy önállóan megtanulják az események sorrendjét, hogy hogyan helyezkednek el ezek között az általuk kedvelt, illetve kevésbé kedvelt tevékenységek. Spontán módon megtanulnak térben, időben és emberi viszonylatokban tájékozódni, valamint képesek megszervezni saját viselkedésüket.

A tevékenységek sorrendiségének (pl. szokásrend) kialakításával, valamint az egyén aktuális fejlettségi szintjének megfelelő szimbólumrendszer alkalmazásával (forma és kiterjedés tekintetében), amely a nap tevékenységeit sorrendben bemutatja (minden tevékenységnek külön szimbóluma van) így előre bejósolhatóvá válnak a nap tevékenységei. Ennek segítségével csökkenhetnek a váratlan események okozta szorongások, félelmek, és megelőzhetőek lehetnek a súlyos viselkedésproblémák.

Tér-idő struktúra (napirend) alkalmazása

- A térstruktúra a tevékenységek megfelelő térhez kapcsolását jelenti, míg az időstruktúra a tevékenységek sorrendiségének kialakítása. Ezek összekapcsolása a napirend.

- A napirend vizuális információ-hordozó, a környezet kommunikációja a gyermek felé, mely a tevékenységek helyét és sorrendjét jelzi.
- A napirend ismeretlen helyzetekben is alkalmazható változások előrejelzésére, az új aktivitások napi rutinba történő fokozatos beillesztésére.
- A napirend egyénre szabott, használata nem elhagyható.
- Alkalmazása kezdetben rugalmatlan, a környezet alkalmazkodik a gyermek szokásaihoz, kedvelt tevékenységeihez. Szükséges a tevékenységek gyakori váltása, hogy a gyermek minél hamarabb megtanulja a tevékenységet a megfelelő térhez kötni, és a napirendet használni.

A napirend egyénre szabott az alábbi szempontok szerint:

- A gyermek számára biztosan érthető formát kell használni, amely a szimbólumok megértésének szintjétől függ.
- Ennek alapján a napirend lehet tárgyas, ezen belül használhatóak a tevékenységben használatos konkrét tárgyak, miniatűr játékeszközök. Az alkalmazás feltétele, hogy a gyermek tudjon tárgyat tárggyal egyeztetni. A tárgymetszet átmeneti forma a tárgy és a kép között.
- Képes napirend: ezen belül használhatóak lényegét ábrázoló fotók, színes képek szóképpel, piktogramok szóképpel, csak szóképek. Az alkalmazás feltétele a tárgy- kép és a kép-kép, illetve szókép-szókép egyeztetés.
- Idő (napirend hossza): minden esetben csak a gyermek számára átlátható szakaszt jelezzük előre. Ennek fokozatai a következők:
 - csak a soron következő, aktuális tevékenységet jelezzük,
 - soron következő két aktivitást jelezzük,
 - napszakot, fél napot jelezzük,
 - egész napot jelezzük,
 - heti beosztást jelezzük
- Elhelyezését tekintve a napirend lehet rögzített vagy hordozható.

Egyéb vizuális segédeszközök

A napirenden kívül még további segítő eszközöket is alkalmazunk, melyekből az autizmussal élő gyermekek megtudhatják, hogy mit hol találnak, meddig tart egy-egy tevékenység (munkarend), és hogy hogyan (munkaszervezés) lehet azt elvégezni. Sokféle módon közölhetjük mindezeket a dolgokat: az idő mérésére például gyakran egyszerűbb eszköz kell, mint egy óra. Az idő múlását

például érzékeltethetjük azzal, hogy elfogytak a játék darabjai, amiből építünk, de használhatunk homokórát, csörgőórát, zenét is. Azt, hogy mit hol találunk, illetve hová tegyük a tárgyakat, jelezhetjük például úgy, hogy a szekrényen, tároló helyen elhelyezzük a tárgyak fotóját, rajzát.

Egy tevékenység elvégzésének lépéseit leggyakrabban úgynevezett folyamatábrával mutatjuk meg, melyet szintén a gyermek szintjéhez szabunk!

2.4. Szociális készségek fejlesztése

Az autizmusban sérült három terület közül (szociális viselkedés, kommunikáció és rugalmas gondolkodás) a legmarkánsabb problémákat a szociális interakciókban fedezhetjük fel: az autizmus mint „szociális fogyatékoság” a legvilágosabban specifikus. Természetesen egymástól elválaszthatatlan az első két terület, hiszen a valódi kommunikáció mindig valamilyen szociális interakciót is jelent. Elsődleges fontosságú speciális pedagógiai cél tehát a gyermek képességszintjének megfelelő szociális viselkedés, illetve az ezt megalapozó elemi készségek fejlesztése, tanítása. A szociális fejlesztési feladatok között a beilleszkedést közvetlenül elősegítő készségek fejlesztése mellett fontos feladat a szabadidős készségek tanítása is (bővebben a Játék című fejezetben). A tanítási, fejlesztési módszerek kiválasztásakor feltétlenül figyelembe kell venni, hogy az autizmusból fakadó nehézségek megakadályozzák a gyermeket abban, hogy a szociális készségeket spontán, intuitív úton sajátítsák el.

A fejlesztés fő területei

A taníthatóságot megalapozó szociális készségek megtanítása:

- Más személyek jelenlétének felismerése és elfogadása.
- A pedagógus segítségének elfogadása.
- A csoport életének elemi szabályainak, szokásainak elsajátítása.
- Az elemi viselkedési szabályok elsajátítása.
- Az utánzási készség fejlesztése.

Önmagáról való tudás tanítása

- Személyi adatok megtanítása.
- Saját külső tulajdonságainak tanítása.
- Saját maga és más személyek elkülönítése. (Pl. önfelismerés tükörben)
- Elemi élménymegosztás tanítása.
- A gyermek által gyakran végzett, megszokott tevékenységek felsorolása.

Kapcsolatteremtés, fenntartás

- A metakommunikáció megértésének és használatának fejlesztése.
- Ismerős személyek felismerése, nevének megtanítása.
- Egyszerű szociális rutinok megtanítása (pl. köszönés, segítségkérés).
- Az információcsere szabályainak tanítása, a kommunikációs interakció kezdeményezése, fenntartása, befejezése.
- Óvodán belüli egyszerűbb szociális helyzetek viselkedési szabályainak betartása.
- Elemi kooperáció felnőttel, gyermekkel.

Az óvodai élet minden területén megjelenő szociális fejlesztést speciálisan erre a célra létrehozott egyéni fejlesztési helyzetben végzi a pedagógus. A már megtanult viselkedésminták valódi élethelyzetekben való gyakorlása elengedhetetlen feladat.

2.5. A kommunikációs készségek fejlesztése

A fejlesztett készségek, a kommunikáció, mint a kapcsolatteremtés és fenntartás, valamint az információcsere eszközei. Az alapvető probléma nem a beszéd hiánya vagy fejlődési zavara, hanem a kommunikációs szándék, illetve a kommunikációs funkció megértésének sérülése. Minden autista gyermeknél - függetlenül verbális képességeinek színvonalától - elsődleges fontosságú cél az egyén képességszintjének megfelelő kommunikatív kompetencia megteremtése. E cél megvalósításához egyénre szabott kommunikációs eszközök (pl. alternatív kommunikációs rendszerek, metakommunikáció) használatának tanítása szükséges.

Az autista gyermekek kommunikációjának jellegzetességei

Az óvodáskorú autista gyermekek a kommunikáció értés és használat szempontjából is rendkívül heterogén csoportot alkotnak. A problémák megjelenése egyedi, de minden gyermek közös abból a szempontból, hogy a kommunikációs eszköz szociális alkalmazása gyenge marad a gyermek általános képességszintjéhez viszonyítva is.

Az óvodába lépő autista gyermekek többsége nem beszél, mások echolálnak, vagyis azonnal vagy késleltetve megismétlik az elhangzottakat, és vannak a nyelvet formai szempontból bizonyos kontextusokban megfelelően használó gyermekek is.

Az értés szempontjából is rendkívül vegyes a kép, némelyik gyermek bizonyos mértékig érti a beszélt nyelvet, mások egyáltalán nem reagálnak a beszédre. Jellemző, hogy a jól beszélő gyermek beszédértése elmarad a beszédprodukciónál mögött. A beszédre valamelyest megfelelően reagáló gyermekek megértésére jellemző, hogy szó szerint értelmezik az elhangzottakat.

Közös jellegzetesség, mely a beszédet használó gyermekekre is igaz, hogy a látható, konkrét információk feldolgozásában sokkal sikeresebbek, mint olyan elvont és bonyolult jelrendszer megértésében, amilyen például a nyelv.

A fejlesztés fontosabb módszertani elvei

- 1.) A kommunikációs eszköz funkcionális használatának tanítása, melynek érdekében a tárgyi és szociális környezetet tudatosan úgy kell szervezni, hogy aktív kommunikációra készítse a gyermeket.
- 2.) A kommunikáció célja és eredménye közti összefüggés a fejlesztés egyik motivációs bázisa (pl. értse meg a gyermek, hogy viselkedése egyértelmű következményekkel jár, pl. ha kér valamit, megkapja, a pedagógus ne szolgálja ki a gyermeket automatikusan).
- 3.) A fejlesztés során a meglévő, funkcionálisan használt kommunikációs eszközt a lehető legtöbb természetes helyzetben alkalmaztatni kell, mert a meglévő készségeket a gyermekek új helyzetekben spontán ritkán, vagy nem alkalmazzák.

2.6. A játék szerepe a fejlesztésben

Az autizmussal élő gyermekek játéka tipikusan fejlődő társaik képzelet gazdag és szociális természetű játékától alapvetően eltér. A játéktevékenységekkel kapcsolatos alapvető nehézségek az autizmusban tapasztalható kognitív sérülésből, a szimbolikus gondolkodás fogyatékosságából fakadnak, például annak „felismerni nem tudásából”, hogy a játéktárgy nem csupán eszköz, hanem egy másik, a valós életben előforduló tárgyat is reprezentál. Az autista gyermekek játékfejlődésének egyik sajátossága, hogy gyakorlatilag teljesen hiányoznak belőle a játék szimbolikus és kreatív vonásai. A változatos, fantáziadús játék helyett tárgyakat gyűjt, sorba rak, a tárgyak eredeti funkciójától függetlenül annak irreleváns részleteivel, vagy sajátos tulajdonságával foglalkozik, erőteljesen ragaszkodik hozzájuk. Sérül annak képessége, hogy interakciót igénylő aktivitásokban vegyen részt.

A fejlesztés leggyakoribb területei az óvódás korban:

1. A játékeszközök megfelelő használata

Az autizmussal élő gyermekek egy része nem ismeri fel, hogy a játéktárgy nem csupán eszköz, hanem egy másik, a valós életben előforduló tárgyat is reprezentál, emiatt gyakran fordul elő, hogy változatos, fantáziadús játék helyett tárgyakat gyűjt, sorba rak, a tárgyak eredeti funkciójától függetlenül annak irreleváns részleteivel, vagy sajátos tulajdonságával foglalkozik, erőteljesen ragaszkodik hozzájuk. Az ő esetükben a fejlesztést ezen a területen kell kezdenünk.

2. A napi struktúrán belül az önállóan végezhető szabadidős tevékenységek repertoárjának bővítése

A spontán játszott játékok gyakori ismételtetése szintén az autizmus gyakori tünete. Ebben az esetben érdemes a gyermek által a már spontán használt eszközökhöz hasonló eszközökkel fokozatosan bővíteni repertoárját. Sok autizmussal élő gyermek kedveli a szociális kommunikációs készségeket nem igénylő konstrukciós, didaktikus játékokat, mint a különböző kirakók, építőjátékok, vagy számítógépes programok.

3. A játéktevékenység tanulása során a gyermek szerezzen tapasztalatokat a környező világról

A játékhoz szükséges készségek sérülése miatt gyakori, hogy az autizmussal élő gyermek a tipikus fejlődésmentű gyermekkel ellentétben spontán nagyon kevés következtetésre jut, ismeretet szerez a játékon keresztül. Gyakran érdemes tehát egy-egy játék elemét újra megfogalmazva, a hozzájuk tartozó ismereteket (akár általános, akár társas kapcsolatokban használható tudáselemlről van szó) egy konkrétabb formában a gyermek elé tárni.

4. Játéktevékenységen keresztül egyéb készségek, területek fejlesztése

Az óvodás kor fő tevékenysége a játék, melynek során a gyermekek személyiségének más területeit is gyakran érintjük, fejlesztjük. Ez az alapkövetelmény természetesen igaz az autizmussal élő gyermekekre is, ám az ő esetükben sokszor nem lehet a spontán fejlődésre, az utánzásra építeni, hanem sokkal inkább közvetlen nevelési módszerekre van szükség.

5. A játékon keresztül a gyermek társas és kommunikációs készségeinek fejlesztése

A játék már az óvodás korban is gyakran igényel a tevékenységben résztvevőktől magas szintű szociális érzékenységet és kommunikációs készségeket. Az autizmusban ezen a két területen mindig jelen van sérülés, ezért a játék-fejlesztés során ezt figyelembe kell venni, és ha az adott tevékenységben erre lehetőség adódik, fejleszteni kell.

6. Kortárskapcsolatok kialakítása

Gondosan tervezett és végigvitt támogatással, az autizmussal élő gyermekeket jelentős és sikeres kortárs-játék tapasztalatokhoz juttathatjuk. Ez később nagy segítséget jelenthet számukra a kortársaikkal spontán kapcsolatokat építeni.

2.7. A külső világ tevékeny megismerése: a tanulás

Az érdeklődés a tanulás fontos alapja. Szemben az neurotipikus gyermekekkel, különösen a fiatal autista gyermekek esetében nem, vagy csak korlátozottan lehet építeni a spontán tanulásra. Érdeklődésük környezetük iránt szűk körű, többségüknek általános nehézségei lehetnek a tanulásban.

A tanulás célja

- 1.) A gyermek tapasztalatokhoz juttatása, a percepció és a gondolkodás integrálása, adaptív viselkedési és munkavégzési formák elsajátíttatása: képességfejlesztés, a gyermeket körülvevő természeti és társadalmi környezet cselekvésbe ágyazott megismertetése.
- 2.) A tanulás hatására jöjjenek létre pozitív változások a megismerő tevékenységekben, a kommunikációban, a szociális kapcsolatok szervezésében, ezáltal az egész személyiség fejlődésében.
- 3.) Az autizmus spektrum zavarral élő gyermekek esetében a legkorábbi időponttól kezdve szem előtt kell tartanunk a leghosszabb távú fejlesztési célt, a gyermek környezetébe, illetve a társadalomba való felnőttkori beilleszkedésének segítségét.

Tekintettel kell lennünk erre, amikor a célok között fontossági sorrendet állítunk fel.

A tanulás keretei

Az autizmussal élő óvodáskorú gyermek tanulási folyamatai elsősorban irányított, szervezett tanulási, illetve munkahelyzetekben zajlanak.

Tanítási technikák

A fejlesztésben és a viselkedésproblémák kezelésében alapvető a kognitív- viselkedésterápiás módszerek alkalmazása. Alapvetően fontos a kívánt viselkedések szisztematikus megerősítése. A szóbeli magyarázat általában nem elégséges, sőt, kifejezetten zavaró lehet.

Az alábbiakban néhány gyakran alkalmazott tanítási technikát mutatunk be:

- Bemutatás, modell nyújtása: azoknál a gyermekeknél alkalmazhatjuk, akik képesek utánozni.
- Árnyékolás: a gyermek mögé állva, folyamatosan fizikai segítséget nyújtva, vele együtt végezzük el a tevékenységet. Ennél a technikánál nagyon fontos, hogy ne adjunk szóbeli instrukciókat, a fizikai készítéseket (promptokat) pedig fokozatosan vonjuk vissza. Ne alkalmazzuk olyan gyermeknél, akiben a fizikai közelség félelmet kelt.
- Láncolás: a megtanítandó feladatot apró lépésekre bontjuk, majd lépésenként, szisztematikus jutalmazással tanítjuk meg.
- Formázás: a gyermeki viselkedések közül jutalmazással szisztematikusan megerősítjük azokat az apró mozzanatokat, melyek valamilyen szempontból szükségesek, hasznosak (pl. öltözködés közben a gyermek folyamatosan mozog, közben véletlenül kinyújtja a kezét, ez pedig jó mozdulat a kabát felvételéhez, tehát megerősítjük).

2.8. Önkiszolgálási készségek és a házimunka elemeinek tanítása

Autizmus spektrum zavarral élő óvodáskorú gyermekek nagyon gyakran kerülnek úgy az óvodába, hogy az önkiszolgálási készségek még nincsenek jelen. Ennek egyik oka lehet a szociális terület

sérülése: a gyermekek nem motiváltak a személyes környezet elismerésére, fejlődésük során nem jelenik meg az „egyedül teszem” korszak és az utánzásos tanulás is sérült. Gyakran a készség elsajátításához szükséges motoros feltételek, sincsenek jelen. Szerepet játszhat a saját testből érkező szenzoros információk feldolgozási zavara is. E hiányok együttese vezet ahhoz a jelenséghez, hogy a gyermekek alapvető önkiszolgálási készségeinek kialakítása az óvodáskor, alacsony mentális szintű gyermekek esetén a későbbiek feladata marad.

Szobatisztaság

Az autista gyermekek testi fejlődésére általában jellemző a lelassult, megkésett fejlődés. Emellett a biológiailag szobatisztaságra érett gyermekek esetében a társuló fogyatékoságként megjelenő mentális elmaradás, valamint gyakran a szociális, kognitív sérülés hátráltatja, vagy akadályozza a szobatisztaság kialakulását.

Ha a gyermek mentális képességei (és mentális kora), valamint motoros képességei (nadrág fel-lehúzás) lehetővé teszik, akkor indokolt szobatisztasági tréningbe kezdeni, természetesen a szülőkkel való konzultáció után, meggyőződve teljes támogatásukról.

Étkezés

Az autista gyermekek körében igen gyakoriak az étkezési problémák. Minden esetben meg kell próbálnunk a jelenség okait megfigyelni és ennek megfelelően eljárni.

- 1.) A gyermek elutasítja az étkezési helyzetet (nem ül le az asztalhoz, nem marad az asztalnál, az óvodában nem hajlandó enni).
- 2.) A gyermek étkezéséhez szükséges alapvető készségei hiányoznak (leggyakrabban nem tud fogni vagy rágni stb).
- 3.) A gyermek túlszelektál: csak bizonyos fajta, színű, állagú, formájú stb. ételt fogad el.

A fejlesztés, a hiányzó készségek kialakítása ezekben, az esetekben is az egyéni kognitív-viselkedésterápiás program keretében zajlik.

Öltözés

Mivel az autista gyermekek kevésbé motiváltak az önállóságra, az öltözés megtanítása gyakori fejlesztési cél. A megfelelő szintű vizuális segédeszközök használata nagy segítséget jelent a gyermek számára abban, hogy kövesse a ruhadarabok felvételének sorrendjét.

Tisztálkodás

Az öltözéshez hasonlóan a tisztálkodási műveletek (kézmosás, arcmosás, kéz-és arctörölés, fogmosás, fésülködés, orrtörölés) megtanítása is fontos fejlesztési feladatként jelenhetnek meg. A feladat annyiival

nehezebb és összetettebb az öltözéshez képest, hogy a tisztálkodás esetében a szükséglet felismerése és a tisztálkodás minősége is fontos összetevője a készségnek. Ezen utóbbi elemek kialakítása nagyon nehéz feladat lehet.

Elemi házimunka

Amennyiben a gyermek képességei megengedik - a speciális módszerek alkalmazása mellett - fontos egyszerűbb naposi teendőkbe szisztematikusan bevonni őket (pl. terítés, asztalleszedés, viráglocsolás, portörölés, rendrakás stb.).

2.9. Mozgás

Óvodás korban az autista kisgyerekeknél a szenzomotoros integrációs szemléletű fejlesztés célja, az esetleg megkésett mozgásfunkciók, az éretlen szenzomotoros információfeldolgozás, a mozgástervezés és kivitelezés, a koordinációs és kombinációs képesség fejlesztése.

A szenzomotoros feladatok az egyes érzékszervek differenciáltabb és pontosabb működését segítik elő, normalizáló hatással bírnak az aktivitásra, javítják a testsémával és a térbeli tájékozódással kapcsolatos tudatosságot is.

Módszertani javaslatok:

1. A gyermek képességszintjének megfelelően előre jelezzük, hogy mikor lesz mozgás.
2. Látható módon jelezzük, hogy a foglalkozás meddig tart, és ott milyen gyakorlatok lesznek. Erre a legmegfelelőbb módszer, hogy az eszközöket olyan módon helyezzük el, mely egyértelműen jelzi a gyermekeknek, hogy mit kell csinálniuk.
3. Ha utánzás útján nem sikerül a feladatokat elsajátíttatni, akkor a gyermekek mögé állva, velük együtt végezzük el a gyakorlatot.
4. Ha a mozgás eleinte még nem öröm a gyermek számára, akkor használjunk külső motivációt, mely egyénenként változhat.
5. A pedagógiai megfigyelés módszerével előzetes felmérést kell készíteni a következő területeken:
 - a gyermekutánzási képessége,
 - beszédértésének szintje,
 - együttműködési képesség felnőttel, gyerekekkel,
 - frontális irányítás elfogadása,
 - figyelem más gyerekek jelenlétében.

A fentiek alapján határozzuk meg a lehetséges foglalkoztatási formát, amelyek lehetnek a következők:

- egyéni helyzet: egy pedagógus egyszerre egy gyerekkel foglalkozik,
- egy térben egyszerre több gyerekkel egyéni formában foglalkozik egy-egy pedagógus
- ha a gyerekek képesek utánozni és magukra vonatkoztatják a frontális instrukciókat, akkor legfeljebb 5-6 gyereket irányíthat egyidejűleg pedagógus.

6. Lehetőleg olyan feladatokat tervezzünk, melyhez nem szükséges a társakkal való együttműködés vagy eszközmegosztás. Szociális fejlesztési célként kitűzhetünk a legjobb képességű gyermekek számára már óvodás korban olyan célokat, melyek minimális szintű társra figyelmet kívánhatnak.

7. A verbális utasítások mellett /helyett igyekezzünk mindent vizualizálni.

A mozgásfejlesztés területei

1.) Vizuomotoros készségfejlesztés

A rajzolás, festés, mintázás, építés, képalakítás, a kézimunka különböző fajtái, a műalkotásokkal való ismerkedés is fontos eszközei a gyermeki személyiség fejlesztésének. Az autizmussal élő gyermekekre azonban gyakran a finommotorikus készségek fejlődésének késése jellemző. Autizmussal élő gyermekek tárgyakkal való manipulációját megfigyelve szembevetve az érdeklődés hiánya a tárgyi világ megismerésére irányuló spontán késztetés deficitje. E késztetés lenne az, ami az új anyagok, tárgyak, eszközök megismeréséhez és használatához vezethetne. Ennek hiányában tárgyhasználatuk legtöbbször inadekvát, repetitív és a megismerő folyamat során a spontán exploráció gyakran a tárgy lényegtelen tulajdonságaira irányul. A fenti problémák miatt a vizuomotoros képességek kialakítása, és a meglévő képességek, készségek fejlesztése a normál fejlődésmenetet követve, a gyermek fejlődési szintjéhez igazodva strukturált tanítási helyzetben, speciális módszerekkel valósítható meg.

2. Nagymotoros fejlesztés

Az autizmussal élő gyermekek mozgásfejlődése azonban eltérhet az egészséges kortársakétól: mozgásuk gyakran a diszharmonikus, az utánzási képesség, a testséma és a testi tudatosság sérült. Ebből adódóan egészséges kortársaiknál sokkal nehezebben tanulnak meg egy-egy mozgássort. Természetesen, akárcsak más készségek és képességek területén az autizmussal élő gyermekek nagy különbségeket mutathatnak a mozgás területén is. Az autizmussal élő gyermekek viselkedésének leírásakor gyakran találunk olyan jellemzőket, amelyek a mozgással kapcsolatosak (sztereotip,

repetitív mozgások, pl. hintázás, céltalannak tűnő futkározás, ugrálás; hiperaktivitás stb), ezek azonban nem a szűk értelemben vett mozgásfejlődés problémái, hanem sokkal inkább az autizmusra jellemző szociális, kommunikációs károsodásból, valamint a szerep- és imitatív játékhöz szükséges képzelet, fantázia sérüléséből származnak. Gyakran a mozgás fejlődése azért marad le, mert hiányzik a kortársakkal/felnőttekkel játszott komoly szociális készségeket kívánó társas-mozgásos játékokra való igény.

Ahogy már említettük az autizmussal élő gyermekek nagy különbséget mutatnak a mozgásfejlődés területén. Vannak, akik életkoruknak megfelelően mozognak, vagy akár ügyesebbek is bizonyos mozgásokban (pl. mászás), mint egészségesen fejlődő kortársaik, de gyakran előfordul, hogy mennyiségi és minőségi eltéréseket találunk az autizmussal élő gyermekek mozgásfejlődésében. Jellemző lehet a lassabb fejlődési tempó, a fejlődés szabálytalansága, egyenetlensége (pl. bizonyos fázisok kimaradnak, kevésbé gyakorlódnak be, másokra sokkal több időt fordít a gyermek), valamint a spontán utánzás hiánya. Minőségi eltérés lehet a gyakran előforduló izom hypotónia.

2.10. Problémás viselkedések megelőzése és kezelése

Az autizmussal élő gyermekek gyakran tanúsítanak olyan viselkedéseket, melyek környezetük számára érthetetlenek, zavaróak, elfogadhatatlanok. Tudnunk kell azonban, hogy ezek a viselkedések gyakran egyáltalán nem tudatosak, hátterükben pedig a szokásostól eltérő, alapvetően az autizmus természetéből fakadó okok azonosíthatók. A nem-kívánatos viselkedések hátterében gyakran szenzoros érzékenység, a szociális kontextus, a viselkedéssel kapcsolatos elvárások hiányos megértése, vagy éppen kommunikációs nehézségek állnak (Pl.: prekommunikatív viselkedések, melyekkel a gyermek inadaptív módon, pl. visítással kommunikál).

Éppen ezért nagyon fontos, hogy ne próbáljunk szokványos magyarázatot adni a viselkedésekre, mint például, hogy a gyermek szándékosan nem akar együttműködni, vagy valószínűleg nem szereti az adott tevékenységet, személyt, esetleg szándékosan provokál. Ezek helyett a magyarázatok helyett előítélet-mentes, objektív megfigyelésekre van szükségünk, melyek pontosan leírják a viselkedést, annak kontextusát, közvetlen előzményeit és következményeit. A viselkedés pontos és szisztematikus megfigyelése rendszerint segít a háttérben rejlő okok megértésében. A megfigyelés során érdemes feljegyzéseket készíteni (viselkedés jegyzőkönyvet).

Az objektivitáshoz hozzátartozik az is, hogy nem dönthetünk önkényesen arról, **mit nevezünk problémás viselkedésnek**. A besoroláshoz a következő négy szempont figyelembe vétele szükséges:

- A viselkedés, vagy annak súlyossága nem felel meg a gyermek életkorának, vagy fejlettségi szintjének.

- A viselkedés veszélyt jelent magára a gyermekre, vagy más személyekre.
- A viselkedés jelentősen akadályozza a világ megismerését, a tanulást.
- A viselkedés jelentősen rontja a gyermek környezetében lévők életminőségét, stresszt okoz.

Az alábbiakban néhány gyakran alkalmazott eljárást sorolunk fel:

- A kívánt viselkedés szisztematikus jutalmazása.
- Alternatív viselkedés tanítása (pl. új kommunikációs viselkedés tanítása: a gyermek megtanul rámutatni a kívánt tárgyra ahelyett, hogy sikítással jelezne kívánságát).
- A problémás viselkedéssel nem összeegyeztethető viselkedés tanítása.
- A nem kívánt viselkedés figyelmen kívül hagyása.

10. Személyi ellátottság

A sajátos nevelési igényű, enyhe illetve középsúlyos értelmi fogyatékos gyermekeket, autizmussal élő gyermekeket nevelő óvodai csoport ellátásához feltétlenül szükséges óvodai feltételek:

Csoportonként 2 gyógypedagógus tanár vagy óvodapedagógus

(előny az értelmileg -, ill. tanulásban akadályozottak pedagógiája szakos, autizmus szakos gyógypedagógus tanári és óvodapedagógusi végzettség)

Csoportonként 1 dajka

3 csoportonként 1 gyógypedagógiai asszisztens

Jelenleg az óvoda személyi ellátottsága nem elégséges.

11. Pedagógiai program végrehajtásához szükséges nevelő-oktató munkát segítő eszközök , felszerelések jegyzéke

A 20/2012 (VIII. 31.) EMMI rendelet értelmében.

I. HELYISÉGEK

Az egyes helyiségek és az udvar jellemző adatait (alapterület, belmagasság, légköbméter, belső burkolat, megvilágítás) a hatályos építészeti, egészségügyi, munkavédelmi és tűzvédelmi jogszabályok tartalmazzák.

A	B	C
1. Eszközök, felszerelések	Mennyiségi mutató	Megjegyzés
		gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai óvodában is
2. csoportszoba	gyermekcsoportonként 1	a csoportszoba alapterülete nem lehet kevesebb, mint $2 \text{ m}^2/\text{fő}$ (rendelkezésre áll)
3. gyermekágy/fektető tároló helyiség	óvodánként (székhelyen és telephelyen) valamennyi gyermekágy tárolására alkalmas) csoportonként 1	(a csoportokban van elhelyezve)
4. tornaszoba, sportszertárral	óvodánként (székhelyen és telephelyen) 1	A tornaszoba kialakítása kötelező. Gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai óvodában minden esetben helyben kell kialakítani. (rendelkezésre áll)
5. logopédiai foglalkoztató, egyéni fejlesztő szoba	óvodánként (székhelyen és telephelyen) 1	gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai óvodában a logopédiai és az egyéni foglalkoztatókat külön kell kialakítani (intézményben megoldott)
6. óvodapszichológusi helyiség	ha az óvodapszichológus alkalmazása kötelező óvodánként (székhelyen és telephelyen) 1	Gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai óvodában helyben alakítandó ki. (intézményben megoldott)
7. játszóudvar	óvodánként (székhelyen és telephelyen) 1	gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai óvodában minden esetben helyben kell kialakítani (rendelkezésre áll)
8. nevelőtestületi és könyvtárszoba	óvodánként (székhelyen és telephelyen) 1	A könyvtárszoba legalább 500 könyvtári dokumentum befogadására legyen alkalmas, az óvodapedagógusok felkészüléséhez.

(intézményben megoldott)

9.	többcélú helyiség (szülői fogadásra, tárgyalásra, ünnepek megtartására alkalmas helyiség)	óvodánként (székhelyen vagy telephelyen) 1	(intézményben megoldott)
10.	orvosi szoba, elkülönítő szoba	óvodánként (székhelyen és telephelyen) 1	Gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai óvodában minden esetben helyben kell kialakítani.
(intézményben megoldott)
Gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai óvodában nem alakítható ki másik csoporttal közösen.
11.	gyermeköltöző	gyermekcsoportonként 1	(5 csoportnak 1 öltözője van)
Gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai óvodában nem alakítható ki másik csoporttal közösen.
12.	gyermekmosdó, WC helyiség	gyermekcsoportonként 1 (WC-nemenként 1)	mozgáskorlátozott gyermeket nevelnek, az akadálymentes WC kialakítása is kötelező.
(5 csoportnak 2 helyiség, 5 ülőkével)
A kialakításnál figyelemmel kell lenni arra is, hogy férfi óvodapedagógusok, gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai óvodában gyógypedagógusok, konduktorok is alkalmazásba kerülhetnek.
13.	felöltöző	óvodánként (székhelyen és telephelyen) 1	(megoldott)
A kialakításnál figyelemmel kell lenni arra is, hogy férfi óvodapedagógusok, gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai óvodában gyógypedagógusok, konduktorok is alkalmazásba kerülhetnek.
14.	felöltöző mosdó	óvodánként (székhelyen és telephelyen) 1	(rendelkezésre áll)
A kialakításnál figyelemmel kell lenni arra is, hogy férfi óvodapedagógusok, gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai óvodában gyógypedagógusok, konduktorok is alkalmazásba kerülhetnek.
15.	felöltöző WC helyiség	óvodánként (székhelyen és telephelyen) 1	(rendelkezésre áll)
A kialakításnál figyelemmel kell lenni arra is, hogy férfi óvodapedagógusok, gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai óvodában gyógypedagógusok, konduktorok is alkalmazásba kerülhetnek.
16.	felöltöző zuhanyzó	óvodánként (székhelyen és telephelyen) 1	A kialakításnál figyelemmel kell lenni arra is, hogy férfi óvodapedagógusok,

		gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai óvodában gyógypedagógusok, konduktorok is alkalmazásba kerülhetnek. (nem megoldott)
17.	mosó, vasaló helyiség	óvodánként (székhelyen és telephelyen) 1 (intézményben megoldott)
18.	felnőtt étkező	óvodánként (székhelyen és telephelyen) 1 (intézményben megoldott)
19.	főzőkonyha	Ott ahol a tervezési program szerint, helyben főznek. (intézményben megoldott)

II. HELYISÉGEK BÚTORZATA ÉS EGYÉB BERENDEZÉSI TÁRGYAI

Az e pont alatt felsorolt eszközök, felszerelések helyettesíthetők az adott eszköz, felszerelés funkcióját kiváltó, korszerű eszközzel, felszereléssel

	A	B	C
1.	1. Csoportszoba		
2.	óvodai fektető	gyermeklétszám szerint 1	Mozgássérült esetén kemény ágybetétek, decubitus matrac egyéni szükséglet szerint; látás- és középsúlyos értelmi fogyatékos esetén védőszegély (rács). (rendelkezésre áll)
3.	gyermekszék (ergonomikus)	gyermeklétszám szerint 1	Mozgássérült, látás- és középsúlyos értelmi fogyatékos esetén állítható magasságú, lábtartóval és ülőkével. (felvehető létszámnál kevesebb áll rendelkezésre, és nem az előírt minőségű)
4.	gyermekasztal	gyermeklétszám figyelembevételével	Mozgássérült, látás- és középsúlyos értelmi fogyatékos esetén állítható magasságú, dönthető lapú, peremes, egyszemélyes óvoda asztalok. (felvehető létszámnál kevesebb áll rendelkezésre, és nem az előírt minőségű)
5.	fényvédő függöny	ablakonként, az ablak lefedésére alkalmas méretben	(nem megoldott)

6.	szőnyeg	gyermekcsoportonként, a padló egyötödének lefedésére alkalmas méretben	(több csoportban nem megoldott)
7.	játéktartó szekrény vagy polc	gyermekcsoportonként 2, sajátos nevelési igényű gyermek esetén további 1	(több csoportban nem megoldott)
8.	könyvespolc	gyermekcsoportonként 1	(rendelkezésre áll)
9.	élősarok állvány	gyermekcsoportonként 1	(nem megoldott)
10.	textiltároló és foglalkozási eszköztároló szekrény	gyermekcsoportonként 1	(rendelkezésre áll)
11.	szeméttartó	gyermekcsoportonként 1	(rendelkezésre áll)
12.	2. Tornaszoba		
13.	tornapad	2	
14.	tornaszőnyeg	1	(intézményben megoldott)
15.	bordásfal	2	
16.	mozgáskultúrát, mozgásfejlődést segítő, mozgásigényt kielégítő készlet	1	
17.	egyéni fejlesztést szolgáló speciális felszerelések	három gyermek egyidejű foglalkoztatásához	Ha az óvoda sajátos nevelési igényű gyermeket nevel; a pedagógiai programban foglaltak szerint.
18.	3. Logopédiai foglalkoztató, egyéni fejlesztő szoba		
19.	a fogyatékoság típusának megfelelő, a tanulási képességet fejlesztő eszközök		A pedagógiai programban foglaltak szerint.
20.	tükör (az asztal szélességében)	1	
21.	Asztal	1	
22.	Szék	2	Egy gyermek, egy felnőtt. (intézményben megoldott)
23.	Szőnyeg	1	
24.	játéktartó szekrény vagy könyvek tárolására is alkalmas polc	1	
25.	4. Játsszóudvar		
26.	kerti asztal	gyermekcsoportonként 1	(nem megoldott)
27.	kerti pad	gyermekcsoportonként 2	(rendelkezésre áll)
28.	Babaház	gyermekcsoportonként 1	(nem megoldott)
29.	udvari homokozó	gyermekcsoportonként 1	(rendelkezésre áll)
30.	Takaróháló	homokozónként 1	A homokozó használaton kívüli lefedéséhez. (nem megoldott)
31.	mozgáskultúrát, mozgásfejlődést segítő, mozgásigényt kielégítő eszközök	V. rész szerint	(rendelkezésre áll)
32.	5. Gyermeköltöző		

33.	öltözőrekesz, ruhatároló, fogas	gyermeklétszám
figyelembevételével	öltözőrekeszen belül
elkülönített cipőtároló
(1 csoport kivételével
rendelkezésre áll)
34.	Öltözőpad	gyermeklétszám
figyelembevételével	
35.	6. Gyermekmosdó, WC helyiség		
36.	Törülközőtartó	gyermeklétszám
figyelembevételével	(rendelkezésre áll)
37.	Falitükör	mosdókagylónként 1	
38.	rekeszes fali polc
(fogmosótartó)	gyermeklétszám
figyelembevételével	

III. TISZTÁLKODÁSI ÉS EGYÉB FELSZERELÉSEK

A	B	C
1. egyéni tisztálkodó szerek	gyermeklétszám szerint 1	fésű, fogkefe, fogmosópohár
2. tisztálkodó felszerelések	mosdókagylónként 1	ruhakefe, körömkefe,
szappantartó
3. Fésűtartó	csoportonként 1	
4. Törülköző	felölt és gyermeklétszám
szerint 3-3	(rendelkezésre áll)
5. Abrosz	asztalonként 3	
6. Takaró	gyermeklétszám szerint 1	
7. ágyneműhuzat, lepedő	gyermeklétszám szerint 3-3	

IV. A NEVELŐMUNKÁT SEGÍTŐ JÁTÉKOK ÉS EGYÉB ESZKÖZÖK

A	B	C
1. 1. Játékok, játékeszközök (mennyiség eszközfajtánként)
különböző játékformák
(mozgásos játékok,
gyakorló, szimbolikus,
szerepjátékok, építő-
konstruáló játékok,
szabályjátékok, dramatizálás,
bábozás, barkácsolás)
eszközei	gyermekcsoportonként a
gyermek 30%-ának
megfelelő mennyiségben	csoportszobai és udvari
eszközök külön-külön
3. mozgáskultúrát,
mozgásfejlődést segítő,
mozgásigényt kielégítő
eszközök	gyermekcsoportonként a
gyermeklétszám
figyelembevételével	csoportszobai és udvari
eszközök külön-külön
4. ének, zene, énekes játékok
eszközei	gyermekcsoportonként a
gyermeklétszám
figyelembevételével	az óvoda pedagógiai programja
szerint
5. az anyanyelv fejlesztésének,
a kommunikációs képességek
fejlesztésének eszközei	gyermekcsoportonként a
gyermek 30%-ának megfelelő
mennyiségben	az óvoda pedagógiai programja
szerint

6.	értelmi képességeket (érzékelés, észlelés, emlékezet, figyelem, képzelet, gondolkodás) és a kreativitást fejlesztő anyagok, eszközök	gyermekcsoportonként a gyermek 30%-ának megfelelő mennyiségben	az óvoda pedagógiai programja szerint
7.	ábrázoló tevékenységet fejlesztő eszközök	gyermekcsoportonként a gyermeklétszám figyelembevételével	az óvoda pedagógiai programja szerint
8.	a természeti-emberi-tárgyi környezet megismerését elősegítő eszközök, anyagok	gyermekcsoportonként a gyermeklétszám figyelembevételével	az óvoda pedagógiai programja szerint
9.	munka jellegű tevékenységek eszközei	gyermekcsoportonként a gyermek 30%-ának megfelelő mennyiségben	az óvoda pedagógiai programja szerint
10.	2. A nevelőmunkát segítő egyéb eszközök		
11.	Televízió	óvodánként (székhelyen és telephelyen) 1	
12.	magnetofon/CD lejátszó/hangfalak	három csoportonként 1	
13.	diavetítő vagy projektor	óvodánként (székhelyen és telephelyen) 1	
14.	Vetítővászon	óvodánként (székhelyen és telephelyen) 1	
15.	hangszer (pedagógusoknak)	óvodánként (székhelyen és telephelyen) 1	az óvoda pedagógiai programja szerint
16.	hangszer (gyermekeknek)	gyermekcsoportonként, a gyermek 30%-ának megfelelő mennyiségben	az óvoda pedagógiai programja szerint
17.	egyéni fejlesztést szolgáló speciális felszerelések	gyermekcsoportonként a gyermek 30%-ának megfelelő mennyiségben	sajátos nevelési igényű gyermeket nevelő óvodában; az óvoda pedagógiai programja szerint
18.	projektor vagy írásvetítő	1	

Általában elmondható, hogy az óvodai csoportok sem játékeszközökben, sem a foglalkozási eszközökben az elvárt mennyiséget, minőséget felszereltségükben nem érik el. A nevelőmunkát segítő egyéb eszközök többnyire adottak, illetve intézményi szinten megoldható a használatuk.